د پوهنې وزارت

د تعلیمي نصاب د پراختیا او

درسي کتابونو د تالیف ریاست

پښتو

شپږم ټولګی

د چاپ کال: ۱۳۸۸هـ . ش.

د پوهنې وزارت
د تعلیمي نصاب د پراختیا او
درسي کتابونو د تالیف ریاست

پښتو

شپږم ټولګی

د چاپ کال: ۱۳۸۸هـ. ش.

د کتاب د تألیف، څېړنې او تدقیق کمیټې

لیکواله:

– د مؤلف مرستیاله فروزان خاموش د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تالیف ریاست د پښتو دیپارتمنت غړې.

تایید او مطالعه:

ملي شورا

د ولسي او مشرانو جرګو د دیني چارو، پوهنې او لوړو زده کړو د کمیسیونونو غړي.

د څېړنې او تدقیق کمېټې

کابل پوهنتون

– پوهندوی محمد رفیق رفیق د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو د پوهنځي د پښتو دیپارتمنت استاد.

علومو اکاډمي

– سر څېړونکی عبدالواجد واجد د افغانستان د علومو د اکاډمۍ د ژبو او ادبیاتو د مرکز رئیس.

د پوهنې وزارت

۱. د سر مؤلف مرستیال سید محمود کارګر د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونود تالیف ریاست د پښتو دیپارتمنټ علمي او مسلکي غړی او د دې کتاب ایډیټ کوونکی.
۲. د سر مؤلف مرستیال امین الله نژند د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونود تالیف ریاست د پښتو دیپارتمنت آمر.
۳. د مؤلف مرستیال محمد عزیز تحریک د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونود تالیف ریاست د پښتو د یپارتمنټ علمي او مسلکي غړی.
۴. د مؤلف مرستیال محمد سهراب دیدار د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونود تالیف ریاست د پښتو دیپارتمنټ غړی.
۵. محمد عزیز حسین خېل د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونود تالیف ریاست د پښتو دیپارتمنټ غړی.
٦. سیف الرحمن آشنا د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونود تالیف ریاست د پښتو دیپارتمنټ ادیټور.
۷. پلوشه د عاشقان او عارفان د لیسې ښوونکې.

انځورګران: نفیسه پوپلزۍ او محمد غالب الله یار.

د محتویاتو، دیني، فرهنګي او سیاسي برخو د څېړنې او کره کتنې کمیټې:

– دوکتور محمد یوسف نیازی د پوهنې وزارت سلاکار.
– محمد آصف ننګ د پوهنې وزارت د خپرونو او اطلاعاتو رئیس.

د څېړنې او تدقیق د څارنې کمیټه:

– دکتور عبدالغفور غزنوي د پوهنې وزارت د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ساینس مرکز او د خپرونو مرستیال. دکمېټې رئیس

ـ محمد صدیق پتمن د پوهنې وزارت تدریسي مرستیال. غړی.

ـ د سرمؤلف مرستیال عبدالظاهر ګلستانی د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تألیف رئیس. غړی.

بسم الله الرحمن الرحیم

پیغام

د لوی خدای (ج) شکر ادا کوو چې زموږ د مجاهد ملت د کلکې ارادې، بیدریغه قربانیو، د ملګرو ملتونو او د نړۍ د بشردوستو هېوادونو د نیکو هلوځلو په پایله کې په هېواد کې سراسري سوله او مشروع سیاسي نظام ټینګ شو او له جګړې څخه را پیدا شوی څوکلن کړاو یې پای ته ورساوه. د افغانستان اسلامي جمهوریت او په سرکې یې جلالتمآب حامدکرزی د واکمن وګړنیز نظام له پېل څخه ملي سترو مــوخو ته د رسېدو په هیله د هېواد د بیارغاونې او پراختیا په ټولو برخوکې د نوو پروګرامونو تګلاره پېل کړې ده. د ښوونې او روزنې په برخه کې او د معارف د نوي کیدو او غوړیدو په لاره کې هڅې، د ملي یووالي، متمدنو، رښتینو او د پیاوړو مسلمانانو په توګه د نوی ځوان نسل د روزنې په برخه کې د دغه جلالتمآب زیات ملاتړ او زړه سواندې لارښوونې چې تر تطبیق لاندې دي د ډېرې درناوي وړ دي.

دپوهنې وزارت دهغو لارښوونو او نوښتونو له جملې څخه چې دافغانستان دپوهنې د بیارغاونې په لاره کې یې ترلاس لاندې لري، د تعلیمي نصاب د پرمختیا او درسي کتابونو د تالیف ریاست ته دنده ورکړې ده چې له یوې خوا د ښوونځیو د لوست دکتابونو دکمښت او نشتوالي ستونزه لرې کړي او له بل پلوه د افغانستان د اسلامي جمهوري دولت د علمي او فرهنګي پالیسی اوموخو په رڼا کې د داسې واحد تعلیمي نصاب په ترتیبولو بوخت شي چې د هېواد اوسنیو او راتلونکو اړتیاوو ته ځواب ووایي. زموږ نوی تعلیمي نصاب چې د افغاني ټولنې له غوښتنو او نړیوالو معیارونو سره عیار شوی، موخه یې د هېواد د بچیانو اسلامي اوعلمي روزنه اوزده کړه ده چې په نتیجه کې یې دپوهنې د زده کوونکو، ماشومانو، تنکیوځوانانو او ځوانانو په ذهن کې سالم تفکر پیاوړی او هغوی د نوې پوهې له ارزښتونو سره آشنا کوي. زموږ د هېواد ځوانان باید متدین مسلمانان، هیوادپال، بشرپال او د پوهې او کمال پر ګانه سمبال انسانان وروزل شي ترڅو د علومو د پرمختیا او معاصر تمدن له پرمختګ سره اشنایي ترلاسه کړي او په ټینګ هوډ سره له هغو نوو او مثبتو بدلونونو څخه چې رامنځته شوي دي ګټه واخلي. دنوي افغانستان او د یوې سوکاله ټولنې د جوړونې په موخه د ساینس او تکنالوژۍ له بدلونونو سربېره باید د انساني علومو له بنسټونو، د بشري حقونو د ساتنې، سولې، هېوادپالنې، ملي یوالي، د استوګنې د سالم چاپېریال د ساتنې اوسوله ییز ګډ ژوند څخه خبر وي. د جهل له تورتم او د مخدره توکو له تولید او قاچاق سره مبارزه د خپلوزده کړوپه سرکې په پام کې ونیسي.

مونږ له رښتینو، زړه سواندو اوتجربه لرونکو ښوونکو څخه چې د نوي تعلیمي نصاب په تطبیق کې د هېواد د بچیانو د زده کړې او روزنې سترمسؤلیت پر غاړه لري او دغه راز د هېواد د پوهنې د برخې له نورو علمي، فرهنګي شخصیتونو او پوهانو څخه هیله لرو چې د خپلو رغنده نظرونو او وړاندیزونو په وړاندې کولو سره زموږ له لیکوالو سره د درسي کتابونو په لیکلو او پیاوړي کولو کې مرستې وکړي. په همدې ډول له تمویلوونکو هېوادونو او درنو سازمانونو (د امریکا د متحده ایالتونو د نړیوالې پراختیا اداره، دانیدا، یونیسف، نړیوال بانک اویونیسکو)څخه چې دکتابونو په تالیف او چاپولوکې یې د پوهنې له وزارت سره مادي اوتخنیکي مرسته کړې ده مننه کوو. له ټولو ګرانو زده کوونکو، درنو ښوونکو او محترمو میندو پلرونو څخه هیله کوو چې د درسي کتابونو په ښه ساتنه کې خپله مرسته ونه سپموي.

فاروق وردک

دافغانستان داسلامي جمهوریت دپوهنې وزیر

د کتاب فهرست

شمیرې	عنوان	مخونه
۱	حمد	۱
۲	پوهنه	۳
۳	ځان وپېژنه!	۵
۴	غرږونه	۷
۵	آریایان	۹
٦	کتاب څنګه منځ ته راغی؟	۱۱
۷	حضرت علي کرم الله وجهُه	۱۱
۸	کلمه او دهغې ډولونه	۱۵
۹	د خپلواکو کلمو ډولونه	۱۷
۱۰	امیر کروړ	۱۹
۱۱	متل څه ته وايي؟	۲۱
۱۲	د پتې خزانې لیکوال	۲۳
۱۳	مطالعه	۲۵
۱۴	نا خپلواکې کلمې	۲۷
۱۵	د لقمان حکیم نصیحتونه	۲۹
۱٦	وزیر محمد اکبر خان	۳۱
۱۷	د شاعر ډالۍ	۳۳
۱۸	تاړي یا وندونه	۳۵
۱۹	د افغانستان طبیعي زیرمې	۳۷
۲۰	خوشحال خان ختک ته!	۳۹
۲۱	ستاینوم (صفت)	۴۱
۲۲	قیمتي ډبرې	۴۳
۲۳	کمپیوټر	۴۵

۲۴	ضمیرونه	۴۷
۲۵	لنډۍ	۴۹
۲٦	د آیوډین روغتیا یي ارزښت	۵۱
۲۷	شمېر نوم (عدد)	۵۳
۲۸	مېرمن زینبه	۵۵
۲۹	د پنسل اختراع	۵۷
۳۰	قیدونه	۵۹
۳۱	زلزله	٦۱
۳۲	رحمان بابا	٦۳
۳۳	فعل او د هغه ډولونه	٦۵
۳۴	د بشر لوی خدمتګار	٦۷
۳۵	بیټ نیکه	٦۹
۳٦	د فعل ریښه	۷۱
۳۷	کوچنیان	۷۳
۳۸	د غوړېونو ساتنه	۷۵
۳۹	ملي یووالی	۷۷
۴۰	د تېر مهال فعلونه	۷۹
۴۱	د نشه یي توکو اغېزې	۸۱
۴۲	په ځمکه کې بدلونونه	۸۳
۴۳	فعل د بنې او شکل له مخې	۸۵
۴۴	کار وکړئ سوال مه کوئ!	۸۷
۴۵	ځیرک سوالګر	۸۹
۴٦	بشر دوستي	۹۱
۴۷	د وطن ترانه	۹۳

بسم الله الرحمن الرحیم

لومړی لوست

حمد

موخې:

١. د پاک الله (جل جلاله) پېژندنه.
٢. د الله (جل جلاله) د ښې پېژندنې له پاره د ديني تعليماتو زده کړه او لوستل.
٣. د شعر او بيتونو لوستل او ليکل.

هڅوونکې پوښتنې:

١. موږ چا پيدا کړي يو؟
٢. پاک الله (جل جلاله) پرته له موږ څخه نور څه شيان پيدا کړي دي؟
٣. موږ د الله (جل جلاله) د صفاتو، قدرتونو او ښې پېژندنې له پاره ښايي څه وکړو؟

پاک الله (جل جلاله) ته!

زه مدد غواړم له تانه اې يوه خدايه احده
که مدد دې راسره وي چار به نه شي زما بده
زه عاجز مريی د ستايم تا به ستايم ستا په فضل
ستا ثنا صفت به وايم څو زه توان لرم بېحده
ستا ثنا ده تر حد تېره د بيابان تر شګو ډېره
هسې څوک دي چې خبر شي د دې شګو له عدده
دا شامت زموږه خپل دی چې مو کار هسې مشکل دی
ګنه ته څه هسې نه يې چې خپل ور ترې له رده
د خوشحال ويل اومه دي لايق ستا د صفت نه دي
ستا په فضل به پخېږي دا اومه ويل احده

خوشحال خان خټک

نوي لغتونه:

مدد- مرسته	چار- کار	احد- یو (واحد)
شامت- بدمرغي	اومه- خام	مریی- غلام
ستایم- ستاینه کوم		

ښوونکي ته لارښوونې:

۱. ښوونکی دې شعر ولولي.
۲. د الله (جل جلاله) د قدرتونو او صفاتو په هکله دې خبرې وکړي.
۳. زده کوونکي دې په ګروپونو باندې وویشي او هر ګروپ دې له یو بل سره دمشورې په توګه د خدای (جل جلاله) په صفاتو او قدرتونو باندې خبرې وکړي، او بیا دې له هر ګروپ څخه یو تن خپلې خبرې نوروته ووایي.

دزده کوونکو فعالیتونه:

۱.زده کوونکي دې د شعر بیتونه ولولي او هغه دې معنا کړي.
۲. په دوه کسیزه توګه دې دا شعر داملا په توګه یو بل ته ووایي او ودې لیکي.
۳. په وار سره دې د ټولګي مخې ته را شي او په مېز باندې ایښودل شوي کارتونه چې د الله (جل جلاله) نومونه او صفتونه په کې لیکل شوي واخلي. هر یو زده کوونکی دې دخپل کارت کلمه په تخته ولیکي او هغې ته دې یوه جمله جوړه کړي.
دمثال په توګه: په کارت کې (رحم) هېڅوک د خدای (جل جلاله) له رحم څخه بې نصیبه نه دي.

ارزونه:

۱. زده کوونکي شعر لوستلی او په مطلب یې پوهېدلی شي؟
۲. د شعر هر یو بیت لوستلی اوتوضیح کولی شي؟
۳. دا لاندې کلمې په تورو اړولی شي؟
(احد ، ستایم، فضل، شامت، اومه)

کورنۍ دنده:

زده کوونکي دې له خپلو کورنیو سره د الله (جل جلاله) د قدرتونو او صفاتو په هکله مشورې وکړي. د هغو له ویناوو څخه دې پنځو صفتونو ته جملې جوړې او په کتابچو کې دې ولیکي.

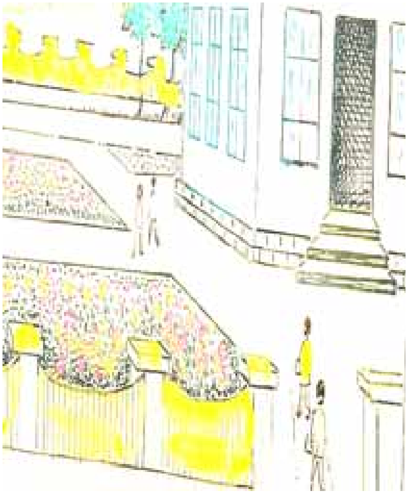

دوهم لوست

پوهنه

موخې:

۱. زده کوونکي د پوهنې په معنا او مفهوم باندې وپوهېږي.
۲. د پوهنې په ارزښت باندې وپوهېږي.
۳. متن سم ولولي او ویې لیکي.

هڅوونکې پوښتنې:

۱. تاسو پوهېږئ چې پوهنه څه معنا لري؟
۲. موږ ولې درس وایو او دا موضوع له پوهنې سره څه اړیکې لري؟
۳. موږ څنګه کولی شو چې دپوهې خاوندان شو؟

علم د پوهې، پېژندنې او خبرتیا په معنا دی. پوهنه دیوې رڼا په څېر د انسان زړه، دماغ او د هغه د بریالیتوبونو لارې روښانه کوي. انسان له بې لارۍ او مایوسۍ څخه ژغوري او خپلې موخې ته یې د رسېدو لارې چارې برابروي. له بلې خوا ناپوهي داسې تیاره ده، چې انسان له ډار، خطر او خوارۍ سره مخامخ کوي.

ښښتن تعالی (جل جلاله) په خپله د پوه او ناپوه ترمنځ د توپیر په هکله داسې فرمایي: ((آیا هغه کسان چې پوهېږي له هغو کسانو سره چې نه پوهېږي برابر دي؟))

هېڅکله پوهه او ناپوهي – رڼا او تیاره سره برابر نه دي.

انسان د علم او پوهې په وسیله لومړی خپل ځان او بیا خپل خالق (جل جلاله) پېژني. په کار دي چې له علم سره یې عمل هم ملګری وي، ځکه چې عمل د علم مېوه ګڼل کېږي او وایي چې: ((بې عمله عالم د هغې شنډې ونې په څېر دی چې ارزښت نه لري.)) همدا ډول له علم او پوهې څخه باید د انسانانو دهوساینې، سوکالۍ او دهغوی د ستونزو دلرې کولو له پاره کار واخلو. د خپلو خلکو او دبشر د نېکمرغیو له پاره هلې ځلې وکړو.

نوي لغتونه:

بریالیتوبونه - کامیابۍ	شنډه- بې مېوې	ستونزې- مشکلات
هلې ځلې- هڅې او کوښښ	هوسایي- آرامي	سوکالي- آسوده ګي

ښوونکي ته لارښوونې:

۱. ښوونکی دې متن ولولي او دهغه په هکله دې معلومات وړاندې کړي.
۲. د پوهنې په ارزښت اوهغې ته د اړتیاوو په هکله دې خبرې وکړي.
۳. په متن کې دې متضادو کلمو ته اشاره وکړي. لکه: پوه، ناپوه - رڼا ، تیاره، خبرتیا ، بې خبري.

د زده کوونکو فعالیتونه:

۱. زده کوونکي دې متن له خپل ځان سره ولولي او دهغه مطلب دې په ساده کلمو کې څرګند کړي.
۲. زده کوونکي دې دا لاندې لغتونه تر معنا کولو وروسته په جملو کې وکاروي.
(پوهه ، ستونزې، ارزښت، سوکالي)
۳. زده کوونکي دې دا لاندې نیمګړې جملې د متن په لوستلو سره بشپړې کړي او بیا دې په کتابچو کې ولیکي.
الف. دعلم او پوهې په مرسته لومړی خپل ځان او بیا................ .
ب. بی عمله عالم د ....
ج. آیا هغه کسان چې علم لري برابر دي له هغو........................... .
د. دعلم او پوهې څخه د انسانانود........................... .
هـ. پوهه دیوې رڼا په څېر د انسان زړه............... .

ارزونه:

۱. زده کوونکي د پوهنی په معنا او مفهوم وپوهېدل؟
۲. په دې هکله یوه لنډه مقاله لیکلی شي؟
۳. متن لوستلی او لیکلی شي؟

کورنۍ دنده:

زده کوونکي دې دغه کلمې په مناسبو جملو کې وکاروي بیا دې په خپلو کتابچو کې ولیکي.
(رڼا ، هوسایي، نېکمرغي، خواري)

دريم لوست

ځان وپېژنه!

موخې:

۱. د ځان وپېژنه په معنا او مطلب باندې د زده کوونکو پوهېدل.
۲. زده کوونکي دې وپوهېږي چې دوی هم خپلو خلکو او ټولنې ته مسوولیتونه لري.
۳. دمتن لوستل او لیکل.

هڅوونکې پوښتنې:

۱. تا سو په دې مطلب پوهېږئ چې ځان وپېژنه څه معنا لري؟
۲. د یوه پوه او غیرتمن ځوان په صفت د ژوند په عملي ډګر کې باید څه وکړو؟
۳. ولې خلک او ټولنه موږ ته سترګې په لاره دي؟

سترګې پرانیزه، د بدبینۍ حس له مغزو څخه وباسه، په ځیرځیر وګوره، طبیعت ټول تاته په خندا د ژوندانه د هوساینې اسباب را غونډوي. غرونه ستا دلوړهمت د هرکلي له پاره هر لورته ولاړ دي. لمر هره ورځ له ځان سره تاته د ژوندانه بې شمېره هیلې را وړي. ځمکه خپل آرمانونه د ګلونو په پاڼو کې تاته وړاندې کوي.د وطن د وړو او زړو د امېد سترګې ستا خواته کږې دي، ځکه چې ته د دوی او دوی ستا دي. د کوچنیوالي لوبې کوچنیانو ته پرېږده. د زلمیتوب بې ځایه عیشونه او هوسونه هغه چاته وړاندې کړه، چې ته یې پېښې کوې.
ته دخپلو بې وزلو کاریګرو سره لیچې ونغاړه. له بزګرانو سره لاسونه تنها کې کړه. له زده کوونکو سره ماغزه په کار واچوه. د وطن د پرمختګ له پاره زیار وباسه. پرېږده! چې نور په هوا الوزي ته بې وزرو الوتی نه شې.
ځان وپېژنه! په تشو خبرو هېڅ نه ترسره کېږي. عملي میدان ته را ووځه! دا خاوره ستا همت ته ګوري. کار غواړي. د بې غمۍ او استراحت سره وداع وکړه. خوب دګور مړوته پرېږده! ته خو ژوندی یې. دهېواد راتلونکی سعادت په تا پورې اړه لري. د زلمیتوب طلایي ورځې په همدې خدمت کې تېرې کړه. سر ترپایه دپېښوکولو په جامو کې ځان مه نغاړه! د دې وخت دی چې ځانته ووایې: آه لا ترڅو!؟ ځان و پېژنه! داسې کار وکړه چې نور ستا پېښې وکړي، لکه پخوا چې یې کاوه.

(الفت)

نوي لغتونه:

وړانګې- پلوشې	تقليد- دنورو پيښني کول	نغاړل- پېچل
هيله- امېد	لېچې ونغاړه- لستونې را پورته کړه	مه نغاړه- مه تاووه

ښوونکي ته لارښووني:

۱. ښوونکی دې متن ولولي. د هغه په معنا او مطلب دې وغږېږي.
۲. ځوانانو ته دې خپل مسووليتونه ور وپېژني.
۳. دا کلمې دې په تخته وليکي او له زده کوونکو څخه دې وغواړي چې يوه يوه جمله ور څخه جوړه، بيا دې په خپلو کتابچو کې وليکي.
(ارمانونه، راتلونکې، زلميتوب، لوړهمت)
۴. ښوونکی دې متن په زده کوونکو باندې د املا په توګه وليکي.

دزده کوونکو فعاليتونه:

۱. زده کوونکي دې په ډلو ووېشل شي. هره ډله دې په يوې ټاکلې برخې باندې خبرې وکړي. خپلې نظر يې دې په يوه پاڼه کې وليکي اوله هرې ډلې څخه دې يو تن د نورو په مخ کې ولولي.

الف. انسان ولې د کار کولو له پاره بايد لوړ همت ولري؟

ب. د خپل ځان او هېواد د پرمختګ له پاره څنګه زيار وباسو؟

ارزونه:

۱. زده کوونکي د لوست په معنا او مفهوم باندې و پوهېدل؟
۲. آيا زده کوونکو خپل مسووليتونه وپېژندل. دوی وپوهېدل چې د يوه پوه ځوان په توګه دخپلو خلکو او هېواد له پاره څه وکړي؟
۳. د متن لوستل او ليکل کولی شي؟

کورنی دنده:

زده کوونکي دې له متن څخه پنځه کلمې په خپله خوښه غوره کړي او هغه دې په جملو کې وکاروي.

ځلورم لوست

غږونه (آوازونه)

موخې:

۱. د اساسي یا بنسټیزو توکو په څېر د غږونو پېژندل.
۲. زده کوونکي دې په دې و پوهېږي، چې یوه ژبه څنګه له ږغونو څخه جوړه شوې ده؟
۳. په لوستلو او ویلو کې د غږونو سم ادا کول.

هڅوونکې پوښتنې:

۱. تاسو څه فکر کوئ، چې غږونه هم په ژبه کې ارزښت لري؟
۲. زموږ د ژبې ټولې کلمې او خبرې له غږونو څخه جوړې شوېدي؟
۳. آیا ټول غږونه په ویلو کې یو شان دي؟

د شلمې پېړۍ په پیل کې نوو علمي څېړنو دا ثابته کړه چې، غږونه د یوې ژبې اساس او بنسټ جوړوي، نو ویلی شو چې غږونه د ژبې جوړوونکي توکي دي. که څه هم دغه کوچني توکي په یوازې توګه معنا نه لري، خو دهغو توپیر په کلمو کې، د کلمو معنا بدلوي، لکه: د (ت) آواز د (تور) په کلمه کې. که چېرې د دغه آواز په ځای د (پ) آواز راوړو، نو د تور له کلمې څخه د (پور) کلمه جوړېږي. چې دا دوه بېلې بېلې کلمې دي. غږونه په هره ژبه کې په یوازې او جلا جلا توګه، نه کارول کېږي، بلکې د هغو له یو ځای کېدو څخه تر ټولو کوچني معنا داره واحدونه جوړېږي چې کلمه ورته وايي.
په هره ژبه کې الفبې د هغې ژبې د ټولو تورو شمېر ته ویل کېږي چې د هغې ژبې د آوازونو انځورونه کوي. یا د یوې ژبې د غږونو رسم او شکل وښیي چې په لیکنه کې ترې کار اخیستل کېږي.
په پښتو ژبه کې د څلوېښتو په شاوخوا کې غږونه کارول کېږي، چې په دغو ګروپونو باندې وېشل شوېدي:

الف. خپلواک غږونه. ب. بېواک غږونه.
ج. نیم واک غږونه. د. غبرګ غږونه.

نوي لغتونه:

توکي- برخې، اجزا   توپير- فرق   اساسي- بنسټيز
څېړنه- تحقيق   غبرګ- جوړه   انځورونه- رسمونه

ښوونکي ته لارښووني:

۱. ښوونکی دې متن ولولي او په دې برخه کې چې، غږونه د يوې ژبې بنسټيز توکي دي څرګندونه وکړي.
۲. غږونه او د الفبې توري دې په جلا جلا توګه وښيي. د هغو توپيرونه دې په مثالونو کې څرګند ، بيا دې په تخته وليکي او زده کوونکي دې هم هغه وليکي.
۳. د غږونو ډولونه دې په تخته وليکي او په زده کوونکو دې تکرار کړي.
۴. متن دې په زده کوونکو باندې په ياد زده کړي.

د زده کوونکو فعاليتونه:

۱. زده کوونکي دې متن ولولي او د هغه په هکله دې وغږېږي!
۲. دا برخه دې د متن په لوستلو سره بشپړه او په کتابچو کې دې وليکي!

الف. د شلمې پېړۍ علمي څېړنو دا ثابته کړه چې ....
ب. غږونه په جلا او يوازې توګه معنا نه لري خو ....
ج. په هره ژبه کې د هغې الفبې ....
د. په پښتو ژبه کې د (۴۰) غږونه..............
هـ. د غږونو له جوړښت او يوځای کېدو څخه ....
و. ټول غږونه په څلور برخو وېشل شوي ....
ز. کلمه هغه تر ټولو کوچنی ....

ارزونه:

۱. آيا زده کوونکي د غږونو په موخه وپوهېدل؟
۲. په دې هم پوه شول چې د يوې ژبې بنسټيز توکي څه شی دي؟
۳. غږونه په لوستلو کې سم ادا کولی شي؟

کورنۍ دنده:

زده کوونکي دې متن په کتابچو کې وليکي. او دهغه په مطلب دې خپلو ټولګيوالو ته خبرې وکړي.

پنځم لوست

آریایان

موخې:

۱. د آریایانو پېژندل.
۲. د آریا یانو د تاټوبي، ژبې او ژوند په هکله پوهېدل.
۳. د آریایانو د کوچېدلو په هکله پوهېدل.

هڅوونکې پوښتنې:

۱. آیا تاسو د آریایانو کلمه اویا د هغو په هکله کومه کیسه اورېدلې ده؟
۲. آیا تاسو فکر کولی شئ چې لرغوني آریایان زموږ لوی نیکونه دي؟
۳. آریایان لومړی ځل چېرې اوسېدل او څه ډول ژوند یې درلود؟

له میلاد څخه په زرګونو کلونو مخکې داوسني افغانستان په شمال کې آریایي قومونه اوسېدل. دوی خپل لرغوني ټاټوبي ته آریاناوېجه ویله، چې د اصیلانواو شریفو خلکو د اوسېدو ځای معنا لري. آریایان په لومړي سر کې په یوه ژبه چې آریک نومېده غږېدل او دا د پښتو ژبې اصلي مور ګڼل شوې ده.
آریایانو په آریاناوېجه کې د کوچیتوب او مالدارۍ ژوند درلود. خو زرګونه کلونه وروسته یې ښاري ژوند پیل او د لومړي ځل له پاره یې د بُخدي ښار جوړ کړ، چې پېشدادي کورنۍ (یما) پاچا د آریایي دولت اداره په غاړه درلوده. دا زمانه له میلاد څخه (۱۵۰۰) کاله د مخه اټکل شوې ده.
یما پاچا ډېر هوښیار او نوښتګر و. ده ډېر خدمتونه وکړل. ځمکې یې آبادې او ویالې یې جوړې کړې. دخپلې ټولنې د ښه سمون له پاره یې اداره جوړه کړه. دوی لویې او وړې جرګې درلودې، چې هر ډول پرېکړې به یې کولې. حتی مشر به یې هم له دې لارې ټاکه. له زرګونو کلونو څخه وروسته آریایان د زیاتوالي له امله د افغانستان نورو سیمو ته وکوچېدل، چې زموږ د هېواد په مرکزي، ختیځو او لوېدیځو برخو کې خپاره او مېشته شول.
خو دغو ستونزو بیا هم دوی له افغانستان څخه نورو سیموته وکوچول، چې

لوېديځ خوا ايران او ختيځ خوا ته د هند تر ځنګلونو پورې ورسېدل. له خپل ځان سره ورې تمدن يې خپور او ښه وده يې ورکړه.

نوي لغتونه:

ټاټوبی- د اوسېدو ځای
نوښتګر- مبتکر
ويجه- ټاټوبی
بُخدي- اوسنی بلخ چې اُم البلاد هم نومېده.
ټاکل- تعينول

ښوونکي ته لارښووني:

۱. ښوونکی دې متن ولولي او د آريايانو په هکله دې زده کوونکوته معلومات وړاندې کړي.
۲. متن دې په زده کوونکو باندې د املا په توګه وليکي.
۳. د متن د لاندېنيو برخو په هکله دې څرګندونې وکړي.
الف. آريانا ويجه.
ب. آريک ژبه.
ج. د بُخدي ښار.
د. د آريايانو کوچېدل.

د زده کوونکو فعاليتونه:

۱. زده کوونکي دې متن په دوه کسيزه توګه ولولي او بيا دې يو بل ته د هغه په هکله څرګندونې وکړي.
۲. دا لاندې لغتونه دې په مناسبو جملو کې راوړي او په کتابچو کې دې وليکي.
الف. نوښتګر
ب. خدمتونه
ج. آريک
د. بُخدي
۳. د جملو تش ځايونه دې د متن په لوستلو سره په مناسبو کلمو ډک او بيا دې وليکي.
الف. آريايانو په يوه ژبه خبرې کولې چې ________ نومېده، او ________ مور بلل کېږي.
ب. آريايانو په يوه سيمه کې ژوند کاوه چې ____________________ يادېدله.
ج. د آريايانو لومړنی پاچا _____ نومېده (۱۵۰۰) کاله دمخه په _____ کې په تخت کښېناست.
د. آريايان د زياتوالي له امله له افغانستان څخه د ________ او ________ خواته وکوچېدل.
(پښتو ژبې ـ آرياناويجه ـ يما ـ ايران ـ بُخدي ـ آريک ـ هند)

ارزونه:

۱. آيا زده کوونکي په دې وپوهېدل چې آريايان څوک دي؟
۲. دآريايانو د اصلي ټاټوبي، ژبې او کوچېدو په هکله وپوهېدل؟
۳. متن لوستلی او ليکلی شي؟

کورنۍ دنده:

زده کوونکي دې د دغوکلمو لنډه څرګندونه وکړي او بيا دې په خپلو کتابچو کې وليکي.
(اُم البلاد ـ آريک ـ آرياناويجه ـ يماپاچا)

شپږم لوست

کتاب څنګه منځ ته راغی؟

موخې:

۱. زده کوونکي په دې وپوهېږي چې کتاب څنګه منځ ته راغی؟
۲. د کتاب په ارزښت باندې پوهېدل.
۳. د متن لوستل او لیکل.

هڅوونکې پوښتنې:

۱. تاسو څه فکر کوئ چې پخوا زمانو کې به هم کتاب موجود و؟
۲. په پخوا زمانو کې به له کاغذ څخه پرته په نورو کومو شیانو باندې لیکل شوي وي؟
۳. کاغذ به د لومړي ځل له پاره چېرته جوړ شوی وي؟

په تېرو زمانوکې کتاب نه و. زموږ پلرونو به کیسې په یاد زده کولې او بیا به یې خپلو ماشومانو ته ویلې، چې په همدې ډول دا کیسې پېړۍ، پېړۍ نورو نسلونو ته رسېدلې. خو څرنګه چې دا کیسې ډېرې زیاتې وې او ټولې به یې په یاد نه پاتې کېدې نو دوی د داسې شي په فکر کې شول چې د کیسو په ساتلو کې ورسره مرسته وکړي. همدا وه چې ځینو خلکو به په لرګیو کې د یوې نښې په توګه نښاني کولې او ځینو به په تارونو باندې رنګه رنګه غوټې جوړولې، چې د یوې ځانګړې کیسې څرګندونه به یې کوله.
وروسته په دې هم و پوهېدل، چې د تېره لرګي په څوکه په نرمه خټه باندې یوه نښه وباسي او په اور باندې یې پخه کړي ترڅو ډېر عمر پاتې شي چې همدا کار په حقیقت کې د کتاب د منځ ته راتلو پیل و.
تردې وروسته انسانان د ونو د پوټکي او پاڼو په تېره د پاپېروس د بوټي په پاڼو د لیکلو په فکر کې شول، چې څه نا څه تر ډېرې مودې پورې یې پایښت درلود.
مصریانو کم له کمه (۵۰۰۰) کاله پخوا د پاپېروس د بوټي له پاڼو څخه یو ډول کاغذ جوړ کړ. کله چې و پوهېدل هغه له منځه ځي، نو د هغه په ځای یې د ژوو پوستکي د لیکلو له پاره غوره کړل.
او د کتاب په څېر یې ترې کار واخیست، خو دغو کتابونو یوازې په مالدارو خلکو پورې اړه درلوده. د زرګونو کلونو وروسته بیا په چین کې د اوسني کاغذ ډېر

ابتدايي او لومړنی شکل منځ ته راغی. وروسته په جرمني کې د چاپ ماشين جوړ شو، چې د کتاب د ليکلو، ترتيبولو او چاپولو له پاره سمه لاره پرانيستل شوه.
لنډه دا چې د اوسني کتاب د ليکلو پړاو د ډېرو زيارونو له امله منځ ته راغی او اوس د ټول جهان انسانان ترې ګټه اخلي او خپلې غوښتنې، نظريات او افکار د نړۍ له خلکو سره په دې وسيله شريکوي.

نوي لغتونه:
(پېړۍ ـ قرن) (غوره- بهتر) (علامې ـ نښې) (کرښې ـ خطونه) (غوښتنې ـ هيلې)
(پاپيروس د اوقيانوس د درياب په غاړه د پلنو پاڼو درلودونکی بوټی و.)

ښوونکي ته لارښوونې:

۱. ښوونکی دې متن ولولي او په دې هکله دې زده کوونکو ته معلومات وړاندې کړي.
۲. د کتاب د منځ ته راتلو بهير دې په ساده وينا ووايي.
۳. متن دې د املا په توګه په زده کوونکو باندې وليکي.
۴. د پاپيروس، د چاپ ماشين او د ژوو په پوستکو باندې دې خبرې وکړي.

د زده کوونکو فعاليتونه:

۱. زده کوونکي دې متن ولولي او د دغه په هکله دې معلومات وړاندې کړي.
۲. د جملو نيمګړې برخې دې په مناسبو کلمو سره بشپړې او په خپلو کتابچو کې دې وليکي.

الف. مصريانو تقريباً پنځه زره کاله پخوا ______________ جوړ کړ.
ب. داوسني کاغذ ډېر ابتدايي شکل په ______________ کې منځ ته راغی.
ج. په جرمني کې د ________ اختراع شو چې د ______ کار يې ډېر آسانه کړ.
هـ. انسانان کله چې وپوهېدل د پاپيروس پاڼې له منځه ځي نو د ________ يې غوره کړ.

ارزونه:

۱. آيا زده کوونکي د کتاب د منځ ته راتلو په بهير وپوهېدل؟
۲. زده کوونکي د کتاب په ارزښت او اړتيا باندې هم پوه شول؟
۳. زده کوونکي متن لوستلی او ليکلی شي؟

کورنۍ دنده:

زده کوونکي دې د کتاب د منځ ته راتلو بهير په ساده نثر په خپلو کتابچو کې وليکي او سبا ته دې خپلو همځولو ته په ټولګي کې ولولي!

اووم لوست

حضرت علي (کرم الله وجه)

موخې:

١. د حضرت علي (کرم الله وجه) پېژندنه.
٢. د حضرت علي (کرم الله وجه) د خلافت په هکله پوهېدل.
٣. د متن لوستل او لیکل.

هڅوونکې پوښتنې:

١. په تېرو ټولګیو کې مو د صحابه کرامو نومونه اورېدلي دي؟
٢. آیا تاسو د حضرت علي کرم الله وجه په هکله څه معلومات لرئ؟

حضرت علي کرم الله وجه په زړورتیا شهرت درلود. پلار یې ابو طالب نومېده. له هجرت څخه یوویشت کاله مخکې په مکې معظمې کې زیږېدلی او د حضرت محمد (صلی الله علیه وسلم) ځلورم یار و.

حضرت علي کرم الله وجه له وړکتوب څخه د حضرت محمد (صلی الله علیه وسلم) سره مینه درلوده او دهغه د اخلاقو پیروي یې کوله. کله چې حضرت محمد (صلی الله علیه وسلم) د خدای (جل جلاله) له خوا پیغمبر و ټاکل شو. حضرت علي کرم الله وجه لومړی کوچنی ماشوم و، چې ایمان یې ور باندې راوړ او د اسلام په مبارک دین مشرف شو.

حضرت علي کرم الله وجه ډېر لوی عالم، غښتلی، زړور او د نېکو اخلاقو خاوند و. د حضرت محمد (صلی الله علیه وسلم) له کړو وړو سره یې زیاته مینه درلوده. له خلکو سره به یې تل ښه چلند کاوه. په اخلاص، توره، مېړانه، زړورتیا او جهاد کې یې ساری نه درلود.

کوم وخت چې حضرت عثمان (رضی الله عنه) په شهادت ورسېد. حضرت علي کرم الله وجه د مسلمانانو خلیفه شو. د خلافت په موده کې یې ډېر فتوحات وکړل. د خلافت څخه مخکې یې هم د حضرت محمد (صلی الله علیه وسلم) سره په ډېرو غزاګانو کې برخه اخیستې وه.

څلور کاله او څو میاشتې یې خلافت وکړ. په پای کې د عبدالرحمن بن مُلجم له خوا د هجرت په څلوېښتم کال دروژې په اوولسمه ورځ په شهادت ورسېد.

ښوونکي ته لارښوونې:

١. ښوونکی دې متن ولولي او دهغه په مفهوم باندې دې رڼا واچوي.
٢. متن دې د املا په توګه په زده کوونکو باندې ولیکي.
٣. د حضرت علي کرم الله وجه په شخصیت باندې دې وغږېږي.

د زده کوونکو فعالیتونه:

١. زده کوونکي دې متن ولولي او دهغه په مطلب دې خبرې وکړي!
٢. دحضرت علي کرم الله وجه په هکله او رېدلې کېسې دې نورو ته ووايي.
٣. دا لاندې پوښتنې دې ولولي او دهغو ځوابونه دې په کتابچو کې ولیکي.

الف. حضرت علي کرم الله وجه د چا زوی او حضرت محمد صلی الله علیه وسلم سره یې څه نسبت درلود؟
ب. حضرت علي کرم الله وجه په کوم کال کې زېږېدلی دی؟
ج. د حضرت علي کرم الله وجه د شخصیت په هکله معلومات ورکړئ!
د. حضرت علي کرم الله وجه د چا له خوا او په کوم کال کې په شهادت ورسېد؟

ارزونه:

١. زده کوونکو د حضرت علي کرم الله وجه شخصیت وپېژاند؟
٢. آیا زده کوونکي و پوهېدل چې حضرت علي کرم الله وجه لومړی ماشوم و چې په اسلام مشرف شو؟
٣. زده کوونکي متن لوستلی او لیکلی شي؟

کورنۍ دنده:

زده کوونکي دې دحضرت علی کرم الله وجه په هکله معلومات په خپلو کتابچو کې ولیکي او په یاد دې زده کړي.

اتم لوست

کلمه او د هغې ډولونه

موخې:

۱. د کلمې په معنا او مفهوم باندې پوهېدل.

۲. د کلمو د ډولونو پېژندل.

۳. په لیکلو او لوستلو کې د کلمو سم کارول.

هڅوونکې پوښتنې:

۱. آیا تاسو د کلمې په هکله څه اورېدلي او پوهېږئ چې کلمه څه معنا لري؟

۲. موږ په خبرو اترو کې له کلمو څخه کار اخلو؟

۳. ستاسو په فکر به کلمې ټولې یو شان وي او که توپیر لري؟

کلمه:

هغه کوچني ژبني توکي دي چې ځیني یې په خپله پوره معنا او خپلواک مفاهیم لري. ځیني یې په یوازې توګه معنا نه ورکوي، خو د جملو د معناوو په بشپړولو کې لویه ونډه اخلي. کلمې په لومړي سر کې د معنا له مخې په دوو لویو برخو وېشل شوي: خپلواکې او ناخپلواکې کلمې.

خپلواکې کلمې:

هغه کلمې چې په خپله معنا ولري او په هغوی کې ټول نومونه، قیدونه او ټولې فعلي ډلې راځي لکه: احمد، زه، ښه، لایق، راغی او نور....

ناخپلواکې کلمې:

هغه کلمې دي چې په خپلواکه توګه معنا نه لري، خو له خپلواکو کلمو سره چې یو ځای شي د جملې معنا بشپړوي او بدلوي.

په ناخپلواکو کلمو کې سرینې، پسینې، د ربط، دعطف، تاړي(وندونه) او نور راځي.

لکه: و، به، له، د، نه، سره، څخه، ځینې، او نور....

نوي لغتونه:

ونډه- برخه   توپير – فرق

ډله- ګروپ   لړۍ – سلسله

ښوونکي ته لارښوونې:

۱. ښوونکی دې متن ولولي او د هغه په برخه کې دې په بشپړه توګه څرګندونې وکړي.

۲. د لاندې موضوعګانو په هکله دې پوره څرګندونې وکړي.

الف. کلمه څه ته وايي؟

ب. کلمه په څو برخو وېشل شوې ده؟

ج. خپلواکې کلمې کومې دي او کومې برخې په کې شاملېږي؟

د. ناخپلواکې کلمې څه ته وايي او کومې کلمې په کې برخه لري؟

د زده کوونکو فعاليتونه:

۱. زده کوونکې دې متن ولولي او د هغه په مرسته دې لاندې برخې بشپړې کړي!

الف. کلمې هغه کوچنۍ ژبنې توکي دي چې ....

ب. کلمه په دوو لويو برخو وېشل شوې چې ....

ج. په خپلواکو کلمو کې دا برخې شاملې دي ....

د. په ناخپلواکو کلمو کې دا برخې شتون لري ....

هـ. خپلواکې او ناخپلواکې کلمې له يو بل څخه دا توپيرونه لري چې ....

ارزونه:

۱. آيا زده کوونکي د کلمې په معنا او مفهوم باندې و پوهېدل؟

۲. آيا زده کوونکي د خپلواکو او ناخپلواکو کلمو ترمنځ توپير کولی شي؟

۳. زده کوونکي متن سم لوستلی او ليکلی شي؟

کورنۍ دنده:

زده کوونکي دې د متن په مطلب باندې خبرې وکړي او هغه دې په خپلو کتابچو کې وليکي.

نهم لوست

د خپلواکو کلمو ډولونه

موخې:

۱. د خپلواکو کلمو په معنا او مفهوم باندې پوهېدل.

۲. په متن کې د خپلواکو کلمو پېژندنه.

۳. په لیکلو او لوستلو کې د خپلواکو کلمو سمه کارونه.

هڅوونکې پوښتنې:

۱. تا سو د خپلواکو کلمو په هکله څه اورېدلي دي؟

۲. زموږ په خبرو اترو کې به هم له خپلواکو کلمو څخه کار اخیستل شوی وي؟

۳. ستاسو په فکر خپلواکې کلمې به نور ډولونه هم ولري؟

خپلواکې کلمې په دوو لویو برخو وېشل شوي دي: اسمي او فعلي برخې.
اسمي (نومیزې) برخې: چې نومونه، صفتونه، ضمیرونه، او شمېر نومونه (عددونه) په کې شامل دي.

نوم (اسم): هغه خپلواکه معنا لرونکې کلمه ده چې د ټولو شیانو (موجوداتو) او اشخاصو له پاره راشي.
لکه: احمد ، مېز، عقل، دود ،اکسیجن، شېدې، ونه، او نور...

دنوم ډولونه:

نوم دا ډولونه لري: نارینه نوم، ښځینه نوم، مفردنوم، مرکب نوم،ډله ییز (د جمعیت) نوم د وخت نوم، د آلې نوم، دمعنا نوم، د ذات نوم، عام نوم، خاص نوم، او نور ......
له دې جملې څخه به ځینې نومونه له مثالونو سره وګورو!

د ذات نوم: هغه کلمې دي، چې دیوه حس کېدونکي شي له پاره راشي لکه: قلم، کتاب، احمد ، میز.

دمعنا نوم: هغې کلمې ته وایي، چې مادي وجود ونه لري لکه: پوهه، عقل، علم، ننګ.

خاص نوم: هغه کلمه ده، چې دیوه ځانګړي شي یا شخص له پاره راشي لکه: احمد شاه بابا ، کابل، کندهار.

عام نوم: چې د همجنسو شیانو یا اشخاصو له پاره راوړل شي لکه: سړی، نجلۍ، کتاب، ښار.

د جنس نوم: چې په یوه نه شمېرېدونکي شي پورې اړه ولري او لږ او ډېر وته یو شان و کارول شي لکه: اوبه، تیل، غوړي، وریښم.
دجمعي نوم: چې په یوه ډله او جمعیت پورې اړه ولري لکه: رمه، ګله، ولس، خلک.
د صوت نوم: هغه کلمه ده چې د طبیعي او غیر طبیعي غږونو له پاره راشي لکه: ترهار، شر وشور، ترنګ وترونګ.

نوي لغتونه:

شمېرنوم- (عدد) ځانګړې – مشخص
نه شمېرېدونکي- بې حسابه

ښوونکي ته لارښوونې:

۱. ښوونکی دې متن ولولي او په هره برخه دې خبرې وکړي.
۲. د خپلواکو کلمو برخې دې جوتې او څرګندې کړي.
۳. په اسمي برخو کې دې شاملې کلمې څرګندې او روښانه کړي.
۴. نوم او د هغه ډولونه دې په جلاجلا توګه وښيي. د مثالونو په ورکولو سره دې یو له بله توپیر کړي او زده کوونکي دې په خپلو کتابچو کې ولیکي.

د زده کوونکو فعالیتونه:

۱. زده کوونکي دې په دوه کسیزه توګه متن ولولي او یو بل ته دې تشریح کړي!
۲. زده کوونکي دې په خپل ټولګي کې د شیانو نومونه په یوه لست کې ولیکي او په هغو کې دې د نوم ډولونه وښيي.
لکه: مېز (عام نوم) کتاب (عام نوم) هلک (ذات نوم)
زموږ د تاریخ استاد سرور خان (خاص نوم)
۳. زده کوونکي دې دا لاندې بیتونه ولولي. نومونه دې په کې پیدا او په خپلو کتابچو کې دې ولیکي.

کـه یې فکـر ستا لـه فکـره مـخالف وي شپه او ورځ کـه در سـره وي آشنا نـه دی
لمر کـه راشي پـه تـندي باندې له پاسه تـه چې وینې لـه خـوبه نـه يـې سبا نـه دی

ارزونه:

۱. زده کوونکو خپلواکې کلمې وپېژندلې؟
۲. زده کوونکي د خپلواکو کلمو په ډولونو باندې هم و پوهېدل؟
۳. زده کوونکو نومونه او د هغو ډولونه وپېژندل؟
۴. زده کوونکي له خپلواکو کلمو څخه په لیکنه او لوستنه کې کار اخیستلی شي؟

کورنۍ دنده:

زده کوونکي دې په پورتني شعر کې نومونه پیدا کړي او د هغه ډولونه دې په کې وښيي او په کتابچو کې دې ولیکي.

لسم لوست

امیر کروړ

موخې:

١. د لومړني شاعر او غښتلي پهلوان په توګه د امیر کروړ (جهان پهلوان) پېژندنه.
٢. د پخوانيو نامتو کسانو پېژندل.
٣. د متن لوستل او لیکل.

هڅوونکې پوښتنې:

١. تاسو په پښتو کې د لومړني شاعر په هکله څه فکر کوئ؟
٢. د پښتو د شعر او شاعرۍ پیل به له کوم وخته او د چا په واسطه شوی وي؟
٣. آیا تاسو د امیر کروړ نوم اورېدلی، په دې برخه کې څه معلومات لرئ؟

امیر کروړ د سوري کورنۍ هغه نومیالی او توریالی امیر و، چې د پښتو ژبې د برنامتو شاعر تېر شوی دی. امیر کروړ د امیر فولاد سوري زوی په (۱۳۹) هـ ق دغور په مندیش کې امیر شو. د خپل مټ په زوریې د ېرې سیمې ونیولې. دی داسې غښتلی او پهلوان و، چې له سلوتنو جنګیالیو سره به یې په یوازې توګه جنګېده نو ځکه یې کروړباله چې معنا یې کلک او غښتلی دی.

امیر کروړ د ېر عادل، مهربان او د ټینګې ارادې څښتن و. له خپلو خلکو سره یې دیوه خدمتګار مشر په توګه چلند کاوه. ښه وینا یې درلوده. په شعرونو کې یې سوچه او سپیڅلې پښتو کلمې کار ولې دي. امیر کروړ د عباسیانو په پلوۍ له بني اُمیه و سره د ېرې جګړې وکړې، چې زیاتې سو بې یې په برخه شوې. دهغو په ویاړ یې دا شعرونه وویل، چې ویاړنه یې بولي. او د پښتو شعرونو په لړکې لوړه حماسي ترانه ده.

د تاریخي سندونو له مخې دا شعر لومړنی شعر بلل شوی، ځکه چې مخکې له دې څخه کوم بل شعري سند نه لرو، خو د دغه شعر له پوخوالي او لرغونتوب څخه ځرګندیږي چې له دې شعر څخه پخوا به هم نورو شاعرانو شعرونه ویلي وي. ځکه چې لومړني شعر ته د ېر وخت په کاردی، ترڅو د غسې پوخوالي ته ورسیږي امیر کروړ په (۱۵۴) هـ ق کال د پوشنګ په جګړو کې مړ شو. د ده د حماسي ترانې سر دادی:

زه یم زمری پردې نړۍ له ما اتل نشته په هند و سند و په تخار و په کابل نشته
بل په زابل نشته له ما اتل نشته

نوي لغتونه:

کروړ- سخت سوبه- فتح غښتلی- قوي، توانمن
ویاړ- افتخار چلند- کړنه، رویه ویاړنه- فخرکونه
اتل - قهرمان بری – کامیابي

ښوونکي ته لارښووني:

۱. ښوونکی دې متن ولولي د هغه په معنا او مطلب دې زده کوونکو ته وغږېږي.
۲. لوست دې په زده کوونکو باندې د املا په توګه ولیکي.
۳. له زده کوونکو څخه دې وغواړي چې د لوست لغتونه په خپلو کتابچو کې ولیکي او یوه یوه مناسبه جمله دې ورته جوړه کړي.
(غښتلی- سوبه- جګړه- ویاړ)

دزده کوونکو فعالیتونه:

۱. زده کوونکي دې متن ولولي د هغه مطلب دې په لنډه توګه زده کړي.
۲. زده کوونکي دې د دغو جملو تش ځایونه په مناسبو کلمو سره ډک کړي او په کتابچو کې دې ولیکي.

الف. امیر کروړ په .... هـ ق کال د غور په مندېش کې امیر او په ....کې وفات شو.
ب. امیر کروړ ډېر غښتلی او پهلوان و، چې له سلو جنګیالیو سره جنګیده ځکه یې نو............. باله.
ج. د امیر کروړ له ویاړني شخه دمخه کوم بل شعري سند نه لرو، ځکه یې په اوسني وخت کې ...... شعر بللی شو.
د. امیر کروړ د خپلو سوبو په ویاړ شعرونه و ویل چې ....یې بولي.
(۱۵۴ هـ ق - ۱۳۹ هـ ق - ویاړنه- لومړنی- کروړ)

ارزونه:

۱. زده کوونکو امیر کروړ و پیژانده؟
۲. زده کوونکي په دې پوه شول چې د امیر کروړ ویاړنه لومړنی پښتو شعر دی؟
۳. زده کوونکي متن لوستلی او لیکلی شي؟

کورنۍ دنده:

زده کوونکي دې د درس مطلب په لنډه توګه په خپلو کتابچوکې ولیکي او هغه دې په یاد زده کړي.

يوو لسم لوست

متل څه ته وايي

موخې:

۱. زده کوونکي بايد وپوهېږي چې متل څه ته وايي؟
۲. دمتلونو ارزښت په خبرو او ويناوو کې.
۳. د متلونو سم کارول په لوستلو او ليکلو کې.

هڅوونکې پوښتنې:

۱. تاسو متلونه اورېدلي او دهغو په مطلب باندې پوهېږئ؟
۲. تاسو متلونه زده کړي او ويلی يې شئ؟
۳. زموږ خلک ولې په خبرو اترو کې کله ، کله متلونه کاروي؟

متلونه د پښتو ژبې په ولسي ادب کې يوه غوره او په زړه پورې برخه ده.
متلونه هغه لنډې وينا وې دي چې ډېر لوی او پراخ مطلب په کې ځای شوی وي.
د متلونو ويونکي معلوم نه دي. په هره زمانه کې ويل شوي او دهغو په وسيله د ټولنې دودونه او د خلکو افکار له يوه نسل څخه بل نسل ته لېږدول کېږي. دمتلونو اغېزه په ژبه کې دومره زياته ده چې په خبرو اترو کې يې د يوه ټينګ استدلال په توګه راوړي.
دا برخه په پښتو ادب کې ډېره شتمنه اوبډايه ده چې شمېر يې زرګونو ته رسېږي.
ځيني متلونه به دمثال په توګه وګورو:

کبرجن دخدای (جل جلاله) دښمن دی.
خپله ژبه هم کلا ده هم بلا.
کوږ بار تر منزله نه رسېږي.
په يوه څپېړه سل مخه خوړېږي.
خپل عيب د ولو منځ، د بل عيب د کلو منځ دی.
د تورې پرهار جوړېږي خو د ژبې پرهار نه جوړېږي.
ښه خوی دخلکو ښکار کوي.

نوي لغتونه:

ولس- خلک
استدلال- دلیل راوړل
اغېزه- تاثیر

پرهار- زخم، ټپ
شمېر- اندازه، حساب

ولی- شانه
شتمنه- بډایه

ښوونکي ته لارښووني:

۱. ښوونکی دې متن ولولي او د متلونو په ارزښت دې وغږېږي.
۲. زده کوونکي دې وهڅوي چې په خپلو خبرو او ويناوو کې متلونه وکاروي.
۳. متن دې په زده کوونکو باندې د املا په توګه وليکي.
۴. دا کلمې دې په تخته وليکي او زده کوونکي دې په کتابچو کې ورته جملې جوړې کړي.

د زده کوونکو فعاليتونه:

۱. زده کوونکي دې په تمثيلي بڼه په يوه عمل کې وښيي چې کوږ بار تر منزل نه رسېږي.
۲. دا نيمګړي متلونه دې بشپړ او په کتابچو کې دې وليکي.
۳. د ټولګيوالو په مخ کې د ي لاندې متلونه بشپړ او د هغه په مطلب دې خبرې وکړي.

الف. په يوه ګېډه ....
ب. خپل عيب د ولو.................................
ج. کيږدی په خپلو ....
د. مه کوه په چا چې.......................
هـ. ناپوه دومره په بل ....

ارزونه:

۱. آيا زده کوونکي متلونه ويلی شي او په مطلب يې وپوهېدل؟
۲. آيا زده کوونکي پوه شول چې هر متل ځانته د کارولو ځای،ارزښت او موخه لري؟
۳. آيا زده کوونکي په خپلو خبرو او ليکنو کې متلونه کار ولی شي؟

کورنۍ دنده:

زده کوونکي دې د متلونو په مطلب ځان پوه کړي او څو متلونه دې په ياد زده کړي.

دو لسم لوست

د پټې خـــزانې لیکوال

موخې:

١. زده کوونکي دې پخواني مشهور کتابونه او دهغو لیکوالان وپېژني.
٢. د پخوانیو آثارو په ارزښتونو باندې پوهېدل.
٣. د متن لوستل او لیکل.

هڅوونکې پوښتنې:

١. تاسو له پخوانیو کتابونو څخه د کوم یوه نوم اورېدلی دی؟
٢. آیا تاسو پټه خزانه نومی کتاب لیدلی یا هغه پېژنئ؟
٣. تاسو د پخوانیو کتابونو یا لیکوالانو په هکله څه ویلی شئ؟

پټه خزانه دپښتو ژبې د ادبیاتو په لړ کې یو ارزښتناک کتاب دی چې محمد ((هوتک)) په ۱۱۴۱ هـ کال په کندهار کې دشاه حسین هوتکي پښتون واکمن په لارښوونه لیکلی دی.

محمد ((هوتک)) په (۱۰۸۴) هـ ق د کندهار په کوکران کې زېږېدلی، د پلار نوم يې داود خان او د نیکه نوم يې قادر خان ((هوتک)) دی. ده د خپل وخت علوم له خپل پلار څخه ولوستل. لوی عالم او پوخ شاعر شو. دده ټول عمر د کتابونو په لوستلو او لیکلو کې تېر شوی دی.

محمد ((هوتک)) په خپله پټه خزانه نومي لرغوني کتاب کې د پنځوسو نارینه او ښځینه شاعرانو د ژوند پېښې او د شعرونو بېلګې ذکر کړي دي. په دې ترتیب يې له سل هجري کال څخه تر یوولس سوه هجري کلونو پورې د پښتو د شعر او ادب تاریخ خوندي ساتلی دی.

محمد ((هوتک)) نور کتابونه هم لیکلي چې خلاصة الفصاحت او خلاصة الطب نومېږي او د شعرونو یو ښکلی دیوان هم لري چې بوللې او غزلې يې په کې راوړې دي.

نوي لغتونه:

خوندي- ساتلي ور- ښایسته او لایق پېښې- واقعې

ښوونکي ته لارښووني:

۱. ښوونکی دې متن ولولي او د هغه په مطلب دې خبرې وکړي.
۲. په زده کوونکو دې متن د املا په توګه ولیکي.
۳. دپخوانیو لیکوالانو اود کتابونو د ارزښت په برخه کې دې معلومات وړاندې کړي.
۴. معلومات دې ورکړي چې د پټې خزانې غوندې مشهور لرغوني کتابونه او د هغو د لیکوالانو پېژندنه څه ګټه لري؟

د زده کوونکو فعالیتونه:

۱. زده کوونکي دې په دوه کسیزه توګه متن ولولي او یو بل ته دې مطلب و وایي.
۲. دا لاندې نیمګړې برخې دې بشپړې کړي او په خپلو کتابچو کې ولیکي.

الف. د محمد هوتک پټه خزانه د......................
ب. په پټه خزانه کې د پنځوسو تنو................
ج. د محمد هوتک د پلار او نیکه نوم.........
د. د محمد هوتک نور کتابونه دادي:............

ارزونه:

۱. زده کوونکي د پټې خزانې په هکله لنډه څرګندونه کولی شي؟
۲. زده کوونکي په دې وپوهېدل چې د پټې خزانې کتاب د خپل وخت د لیکوالانو او شاعرانو یو ښه تاریخ هم دی؟
۳. زده کوونکي متن لوستلی اولیکلی شي؟

کورنۍ دنده:

زده کوونکي دې د پټې خزانې په هکله لنډه څرګندونه وکړي.
زده کوونکي دې دالاندې لغتونه معنا ، بیا دې په جملو کې وکاروي او په کتابچو کې دې ولیکي.

(شاعران- پخواني- خوندي، عالم)

دیار لسم لوست

مطالعه

موخې:

۱. په مطالعې او د هغې په ارزښت باندې پوهېدل.

۲. د زده کوونکو عملاً مطالعې ته هڅول.

۳. د متن سم لوستل او سم لیکل.

هڅوونکې پوښتنې:

۱. تاسو د مطالعې په معنا او دا چې څرنګه مطالعه وکړو پوهېږئ؟

۲. څه فکر کوئ چې مطالعه کول څه ډول کړنه ده؟

۳. موږ ولې باید تل مطالعه وکړو؟

مطالعه داسې کړنه ده، چې د انسان له سترګو او مغزو څخه د ناپوهۍ پردې لرې کوي. مطالعه انسان له مختلفو ارزښتناکو موضوعګانو څخه خبروي. انسان دې ته هڅوي چې باید د علم او پوهې څښتن شي.

د مطالعې له برکته انسان علم او کمال ته رسېږي. دماغي ځواک ته یې وده او پراختیا ورکوي. ترڅو انسان وکولی شي د ښو او بدو ترمنځ د توپیر په پوهېدو سره د دنیا او آخرت د ښه والي له پاره زیار وباسي او هڅه وکړي، چې د خپل هېواد ولسونه وپوهوي.

همدا راز مطالعه انسان د خپل ژوند له مسوولیتونو څخه خبروي. هغه ته دا لارښوونه کوي، چې انسان ډېر مسوولیتونه لري. باید په هغو پوه شي او هغه وپېژني. همدا مطالعه ده، چې موږ پرې خپل ځان او خپل رب (جل جلاله) پېژنو. له خپل خالق سره اړیکې ټینګوو او د اسلام د سپېڅلي دین او شریعت په هکله پوهېږو. په لارښوونو یې عمل کوو.

نو له همدې امله په قرآن کريم کې هم په دې خبره باندې ټينګار شوی، چې د پوهې او مطالعې په وسيله دخپل ژوند غوره لاره پيدا کړئ او په هغې لارې باندې روان شئ.

نوي لغتونه:

هڅه-	زيار او کوښښ ،	پراختيا-	لويوالی، ارتوالی،	سپيڅلی-	پاک
نړۍ-	دنيا	ګټور-	ګټه لرونکی	ځواک-	توان
غوره-	بهتر ، انتخاب شوی	کړنه-	عمل		

ښوونکي ته لارښوونې:

١. ښوونکی دې متن ولولي او د مطالعې په ارزښت دې خبرې وکړي.
٢. ښوونکی دې د متن څوکرښې داملا په توګه په زده کوونکو باندې په کتابچو کې وليکي.
٣. ښوونکی دې په متن کې سره ورته او متضادې کلمې وښيي او زده کوونکي دې وليکي.
مترادفې کلمې لکه: زيار او کوښښ ـ علم اوپوهه ـ پوهه او دانش ....
متضادې لکه: ښه او بد ـ پوهه او ناپوهي ـ تور او سپين............................

د زده کوونکو فعاليتونه:

١. زده کوونکي دې متن ولولي او د هغه په مطلب دې وغږيږي.
٢. زده کوونکي دې د مطالعې په ارزښت او دهغې په ترتيب باندې خبرې وکړي.
٣. زده کوونکي دې دا لاندې نيمګړې جملې په مناسبو کلمو سره بشپړې او په کتابچو کې وليکي.

الف. مطالعه د انسان له سترګو او مغزو څخه .... پردې لرې کوي.
ب. مطالعه انسان دې ته هڅوي چې ښايي د.............ښښتن شي.
ج. د مطالعې په وسيله انسان د................ ترمنځ توپير کولی شي.
د. مطالعه انسان دخپل ژوند له ....څخه خبروي.
هـ. په قرآن کريم کې هم ټينګار شوی دی چې د مطالعې په وسيله د خپل ژوند.........پيدا کړئ.
(دښو اوبدو- مسوولیتونو- غوره لار - علم او پوهې- جهل اوناپوهي)

ارزونه:

١. آيا زده کوونکي د مطالعې په مفهوم او ارزښت باندې وپوهېدل؟
٢. آيا زده کوونکي په دې و پوهېدل او دا ذهنيت يې پيدا کړ چې بايد تل مطالعه وکړي؟
٣. آيا زده کوونکي متن لوستلی او ليکلی شي؟

کورنۍ دنده:

زده کوونکي دې د مطالعې په هکله يوه لنډه مقاله په خپلو کتابچو کې وليکي.

څوارلسم لوست

ناخپلواکې کلمې

موخې:

۱. د ناخپلواکو کلمو پېژندل.

۲. په جملو کې د ناخپلواکو کلمو ارزښت او دهغو کارول.

۳. د متن لوستل او ليکل.

هڅوونکې پوښتنې:

۱. آيا تاسو دناخپلواکو کلمو په هکله څه اورېدلي دي؟

۲. آيا ناخپلواکې کلمې هم په جملو کې خپل ځای او ارزښت لري؟

۳. آيا مورږ په خپلو خبرو اترو کې هم ناخپلواکې کلمې کاروو؟

ناخپلواکه توکي او کلمې:

هغه کوچني توکي چې په يوازې توګه نه کار ول کېږي. که په ځانګړې توګه وکارول شي معنا نه ورکوي. لکه: و- د- له- بې- کې- سره- ځيني......

ناخپلواکه توکي ډېر ډولونه لري چې ځيني يې دادي:

۱. سريني: هغه توکي چې له خپلواکو کلمو څخه د مخه را شي. لکه: په کور کې ناست وم. له احمد سره راغلم. د نيکونو غوندې مو وطن وساته!

۲. پسبني: هغه توکي دي چې تر خپلواکو کلمو وروسته راشي. لکه: د خبرو له پاره وخت نه لرم. په چا پورې نه خاندم، افغانانو په تاريخ کې خپله مېړانه ښودلې ده.

۳. دربط توري: هغه توکي دي چې د يوې جملې د اجزاوو ترمنځ د تړون له پاره راځي. او دوه جملې يا دوه برخې سره و ننښلوي. لکه: زه را غلم خو ته نه وې. تا درس ولوست ليکن دی نه و راغلی.

۴. د عطف توري: هغه توکي دي چې د دوو کلمو يا دوو برخو ترمنځ راشي او يوه برخه له بلې برخې سره وتړي.

لکه: پښتو او ويدي دواړه لرغوني ژبې دي. پښتو د افغانستان رسمي او ملي ژبه ده. زه او ته ناست وو.

نوي لغتونه:

توکي- برخې، اجزاوې   مېړانه- مردانګي

ترون- پیوستون   لرغونی- پخوانی

ښوونکي ته لاښوونې:

۱. متن ولوله د خپلواکو او ناخپلواکو کلمو ترمنځ توپیر وښیه.
۲. د ناخپلواکو کلمو ارزښت په جملو کې وښیه.
۳. د متن دهرې برخې څرګندونه په مثالونو کې وکړه.

د زده کوونکو فعالیتونه:

زده کوونکي دې متن ولولي او د هغه په مطلب دې خبرې وکړي.

د ښوونکي په لارښوونه دې زده کوونکي په لاندې جملوکې ناخپلواکې کلمې (سرینې، پسینې، د عطف او دربط (اړوند) توري) په نښه کړي.

الف. علم او پوهې ته ډېره پاملرنه وکړئ!
ب. هېواد پوهو او هوښیارو خلکو ته اړه لري.
ج. زموږ په ټولګي کې پوه زده کوونکي ډېر دي.
د. هوسۍ په نجونو کې ډېره ښه نجلۍ ده. خو دلته ډېره نه راځي.
هـ. زه له کار څخه نه ستړی کېږم، اما وخت نه لرم.

ارزونه:

۱. آیا زده کوونکي د ناخپلواکو کلمو په معنا او مفهوم وپوهېدل؟
۲. آیا زده کوونکي د خپلواکو او ناخپلواکو کلموترمنځ توپیر کولی شي؟
۳. آیا زده کوونکي متن لوستلی او لیکلی شي؟

کورنۍ دنده:

زده کوونکي دې د ناخپلواکو کلمو په هکله په لنډ ډول په خپلو کتابچو کې څرګند مثالونه راوړي او په یاد دې زده کړي.

پنځلسم لوست

دلقمان حکیم نصیحتونه

موخې:

۱. د لقمان حکیم په خبرو او نصیحتونو باندې پوهېدل.
۲. د دې ډول نصیحتونو عملي کولو ته دزده کوونکو هڅونه.
۳. د متن لوستل او لیکل.

هڅوونکې پوښتنې:

۱. آیا تاسو د لقمان حکیم نوم اورېدلی دی؟
۲. آیا تاسو د لقمان حکیم په هکله د چا نه څه اورېدلي دي؟
۳. لقمان حکیم خپل زوی ته څه ډول نصیحتونه کول؟

د لقمان حکیم نصیحتونه خپل زوی ته:

۱. له نېک او هوښیار سړي سره مصلحت کوه!
۲. استاد د پلار په شان وبوله!
۳. له بې عقلو او ناپوهو خلکو څخه تښته!
۴. یوځل ویل شوې خبره دوهم ځل مه تکراروه!
۵. د ګټې او تاوان له پاره خپل عزت له لاسه مه ورکوه!
۶. د خلکو د خبرو په منځ کې مه ورلوېږه.
۷. مېړانه د ځان عادت وګرځوه.
۸. دلمر ختو په وخت کې مه ویده کېږه!
۹. د بل کورته چې ځې سترګې، ژبه او لاسونه په واک کې ولره!

نوي لغتونه:

مېړانه- نارینتوب   یوځل- یو وار   واک- اختیار

ښوونکي ته لارښووني:

۱. ښوونکی دې متن ولولي او د هغه په هکله دې خبرې وکړي.
۲. نصیحتونه دې د املا په توګه په زده کوونکو باندې ولیکي.
۳. متن دې په زده کوونکو باندې په وار سره ولولي او د هغه په مفهوم دې وغږېږي.

د زده کوونکو فعالیتونه:

۱. زده کوونکي دې متن ولولي او دهغه په اړه دې خبرې وکړي.

۲. زده کوونکي دې په دوه کسیزه توګه متن ولولي. بیا دې یو بل ته د هغه مرام

څرګند کړي.

۳. زده کوونکي دې دا لاندې لغتونه وروسته تر معنا په جملو کې وکاروي او په

کتابچو کې دې ولیکي.

(پوه، ګټه، مېړانه، واک، ستر)

ارزونه:

۱. آیا زده کوونکي د لقمان حکیم په نصیحتونو باندې وپوهېدل؟
۲. آیا زده کوونکي نصیحتونه له یاده ویلی شي؟
۳. آیا زده کوونکي متن لوستلی او لیکلی شي؟

کورنۍ دنده:

زده کوونکي دې د لقمان حکیم نصیحتونه په کتابچو کې ولیکي او هغه دې په
یاد زده کړي.

شپاړسم لوست

وزير محمد اکبرخان

موخې:

١. د وزير محمد اکبر خان پېژندنه.

٢. د هېواد د غازيانو او اتلانو له تاريخ څخه خبرېدل.

٣. د متن لوستل او ليکل.

هڅوونکې پوښتنې:

١. آيا تاسو د وزير محمد اکبر خان نوم اورېدلی او هغه پېژنئ؟

٢. تاسو له انګريزانو سره د آزادۍ په جګړو کې د غازيانو او اتلانو نومونه اورېدلي دي؟

٣. مورو ولې د خپل هېواد د تېرو وختونو غازيان او اتلان يادوو؟

زموږ په هېواد کې ډېر نوميالي غازيان او اتلان تېر شوي دي، چې له هغو څخه يو هم وزير محمد اکبر خان دی. وزير محمد اکبر خان د امير دوست محمد زوی او په ١٢٣٢ هـ ق کال کې زېږېدلی و.

غازي محمد اکبر خان د افغان او انګليس په لومړۍ جګړه کې له غازيانو سره يو ځای د هېواد په آزاد ولو کې ډېره لويه ونډه اخيستې وه.

وزير محمد اکبر خان د ډېرو ښو اخلاقو څښتن و. پر بې وزلو زړه سواند او د ظالمانو او تيري کوونکو سخت مخالف و.

په جګړه کې د جنګي اسيرانو او د نيول شوو بنديانو قدر يې د ميلمنو په شان کاوه. د هغو روغتيا او سلامتيا ته به يې پاملرنه کوله. تردې پورې چې د هغوی په ټپونو باندې به يې په خپله پټۍ لګولې.

د خپل هېواد له خلکو سره يې ډېره مينه درلوده او خپلو خلکو ته له ډېرو خدمتونو څخه وروسته د ٣٠ کلو په عمر په ١٢٦٢ کال کې وفات او د ده له سپارښتنو سره سم په مزار شريف کې خاورو ته وسپارل شو. روح دې ښاد وي.

نوي لغتونه

اتلان- قهرمانان	ټپونه- زخمونه، پرهارونه	ونډه- برخه
نوميالي- مشهور	تيري کوونکي- ظالمان	جنګي اسيران- په جګړو کې نيول شوي بنديان.

ښوونکي ته لاښوونې:

۱. ښوونکی دې متن ولولي او د وزیر محمد اکبر خان د شخصیت په هکله دې خبرې وکړي.
۲. متن دې د املا په توګه په زده کوونکو باندې ولیکي.
۳. په متن کې راغلې کلمې او د هغو ډولونه دې د ګرامر له مخې وښيي او په زده کوونکو دې ولیکي.

لکه: وزیر محمد اکبر خان (خاص نوم) دی.

الف. امیر دوست محمد خان ( ) هـ- سلامتیا ( )
ب. مزار شریف ( ) و- جګړه ( )
ج. افغان ( ) ز- هېواد ( )
د. غازیان ( )

زده کوونکو فعالیتونه:

۱. زده کوونکي دې متن ولولي او بیا دې د هغه مطلب په ساده توګه و وایي.
۲. زده کوونکي دې دغو پوښتنو ته ځوابونه ووایي.

الف. وزیر محمد اکبر خان د چا زوی و؟
ب. وزیر محمد اکبر خان کوم ښه صفتونه درلودل؟
ج. وزیر محمد اکبر خان د هېواد د خپلواکۍ له پاره څه ډول خدمتونه کړي دي؟
د. د وزیر محمد اکبر خان مړینه په کوم کال پېښه شوې او مقبره يې چېرې ده؟

ارزونه:

۱. آیا زده کوونکو وزیر محمد اکبر خان و پېژانده؟
۲. آیا زده کوونکي پـه دې وپوهېـدل چې وزیر محمـد اکبـر خـان د هېـواد د خپلواکۍ په ګټلو کې لويه ونډه اخیستې وه؟
۳. آیا دوی د وزیر محمد اکبرخان په هکله معلومات ور کولی شي؟
۴. آیا متن لوستلی او لیکلی شي؟

کورنۍ دنده:

زده کـوونکي دې د وزیـر محمـد اکبـر خـان لنـډه پېژنـدګلوي پـه خپلـو کتـابچو کـې ولیکي او هغه دې په یاد زده کړي.

اوو لسم لوست

د شاعر ډالۍ

موخې:

۱. زده کوونکي باید د ډالۍ په معنا او مفهوم وپوهېږي.
۲. د متن لوستل او لیکل.

هڅوونکې پوښتنې:

۱. تاسو د ډالۍ په معنا او مفهوم پوهېږئ؟
۲. ستاسو په فکر ظلم کول څه ډول عمل دی؟
۳. تاسو څه فکر کوئ چې شاعر به ظالم او مظلوم ته په کومه سترګه ګوري؟

زه چې ور غلم هغه په کوټنۍ کې ناست و. سریې په ګرېوان کې ښکته کړی و. فکري عبادت یې کاوه.

کله چې یې سر را پورته کړ او پرما یې نظر ولګېد. ما خپله ډالۍ (د یوه پړانګ پوستکی او یو غزنیچې پوستین) دهغه په مخ کې کېښودل.

هغه وویل: ((دا د یوه ظالم پوستکی دی څکه له پښو لاندې لوېږي، او دا بل د کمزورو له پوستکو څخه جوړ دی او په غاړې پورې اړه لري.دشاعر ډالۍ ښایي همدغسې وي او همدغه معنا ولري.

دی باید دا دوه منظرې همدغه راز وښیي او خلک په دغه رمز پوه کړي.)) په دغو خبرو زه له خوبه را ویښ شوم او په خوب کې د خپل خوب په تعبیر پوهېدلی وم.

نوي لغتونه:

ډالۍ- تحفه
رمز- راز
کوټنۍ- ، وړه کوټه
همدا راز- همدا ډول

ښوونکي ته لارښوونې:

۱. ښوونکی دې متن ولولي او دهغه په مطلب دې خبرې وکړي.
۲. د زده کوونکو پام دې ته را واړوي چې یو شاعر ظالم او مظلوم څه ډول را ښيي؟
۳. متن دې د املا په توګه په زده کوونکو باندې ولیکي.
۴. د تېرې کوونکو د کړو وړو ځینې مثالونه دې د نمونې په توګه ووایي.

د زده کوونکو فعالیتونه:

۱. زده کوونکي دې مطلب ولولي او دهغه په هکله دې خبرې وکړي!
۲. په دې هکله دې هم خبرې وکړي چې خلک تېري کوونکو ته په کرکه ګوري.
۳. دا لاندې کلمې دې په مناسبو جملو کې راوړي.

الف. ډالۍ	د. تعبیر
ب. مظلوم	هـ. خلک
ج. کوټنۍ	

ارزونه:

۱. آیا زده کوونکي د درس په معنا او مطلب باندې وپوهېدل؟
۲. آیا زده کوونکي په دې هم پوه شول چې د تېري کوونکو او مظلومانو کړه وړه ډېر توپیر لري؟
۳. آیا زده کوونکي متن لوستلی او لیکلی شي؟

کورنۍ دنده:

زده کوونکي دې په متن کې متضادې کلمې پیدا ، هغه دې په جملو کې وکاروي او په کتابچو کې دې ولیکي.

(ظالم اومظلوم ـ توراوسپین ـ ښه او بد)

اتلسم لوست

تاړي (وندونه)

موخې:

١. زده کوونکي دې له خپلواکو کلمو سره تاړي وپېژني.
٢. د تاړو (وندونو) په کارولو باندې پوهېدل.
٣. د متن لوستل او ليکل.

هڅوونکې پوښتنې:

١. آيا تاسو د تاړو يا وندونو نوم اورېدلی دی؟
٢. آيا تاسې پوهېږئ چې تاړي په خپلواکو کلمو کې ډېر ارزښت لري؟
٣. آيا تاسې پوهېږئ چې تاړي هم لکه نورې کلمې په ويناوو او ليکنو کې ډېر ارزښت لري؟

تاړي (وندونه)

تاړي هغه نا خپلواکې کلمې دي چې د خپلواکو کلمو په سر او پای کې نښلول کېږي. او نورې کلمې ترې جوړېږي.

تاړی دا ډولونه لري مختاړي او وروستاړي:

١- مختاړي (پيشوندونه)

هغه ناخپلواکې کلمې دي چې د کلمو په سرکې نښلول کېږي لکه د کار له کلمې سره: بېکار، همکار، ناکاره، سرکار، خود کار همدارنګه: مه کوه، نه کول، نازړه، بې زړه، بې فکره، بې لاسه، بې پوهې.

٢- وروستاړي (پسوندونه)

هغه نا خپلواکې کلمې دي چې د کلمو په پای کې ونښلي او نورې کلمې ترې جوړې شي. لکه: (د کار له کلمې سره وروستاړي) کارګر، همدارنګه پوهنتون، وړين، غمجن، ختګر، زرګر، ولسوال، مېوندوال، احمدزی، شريفه، طلايي، لوبغالی، ښوونکی، وياړونه او نور.

نوي لغتونه:

وړين-	پشمي او له وړيو جوړ شوی	لوبغالی-	د لوبو ځای
پرورد ګار-	پالوونکی، ساتونکی	وياړونه-	افتخارات

ښوونکي ته لارښوونې:

۱. ښوونکی دې متن ولولي او په ناخپلواکو کلمو دې رڼا واچوي.
۲. خپلواکو کلمو کې دې تاړي او د هغو ډولونه له بېلګو سره وښيي.
۳. په کلمو کې دې تاړي او د هغو ارزښت وښيي.
۴. متن دې د املا په توګه په زده کوونکو باندې وليکي.

د زده کوونکو فعاليتونه:

۱. زده کوونکي دې متن په دوه کسيزه توګه ولولي او د هغه مطلب دې په ياد زده کړي.
۲. زده کوونکي دې په دې لاندېنيو جملو کې تاړي په نښه او په کتابچو کې و ليکي.

الف. چا ته بده خبره مه کوئ!
ب. په زورورو باندې قهر او غضب ډېر برلاسی وي.
ج. پښتو زما مورنۍ ژبه ده.
د. افغانستان ډېر تاريخي وياړونه لري.
هـ. بې علمه ژوندون ګران دی.
و. کتاب زما يوازينی ملګری دی.

ارزونه:

۱. زده کوونکو وندونه يا تاړي وپېژندل؟
۲. زده کوونکي د وندونو ډولونه په کلمو کې ښودلی او کارولی شي؟
۳. زده کوونکي متن لوستلی او ليکلی شي؟

کورنۍ دنده:

زده کوونکي دې په دې لاندېنيو کلمو کې تاړي را وښيي او په خپلو کتابچو کې دې وليکي.

(وړکتون لوبغاړی، لوبغالی، زيارکښ، وطنوال، بې وطنه، بې فکره،افغانستان، هندوستان، ياران)

نولسم لوست
د افغانستان طبیعي زېرمې

موخې:
۱. زده کوونکي باید د خپل هېواد طبیعي زېرمې وپېژني.
۲. د طبیعي زېرمو په ارزښت او ساتلو باندې وپوهېږي.
۳. متن سم ولولي او سم یې ولیکي.

هڅوونکې پوښتنې:
۱. طبیعي زېرمې څه ته وايي؟
۲. تاسو د طبیعي زېرمو په هکله څه اورېدلي دي؟
۳. موږ په خپل هېواد کې طبیعي زېرمې لرواو هغه به څه شی وي؟
۴. زموږ د هېواد غرونه، ځنګلونه او سیندونه څه ارزښت لري او په طبیعي زېرمو کې ګڼل کېږي؟

زموږ ګران وطن افغانستان یو غرنی هېواد دی. زیاتره غرونه یې په مرکزي شمالي، ختیځو او نورو برخو کې پراته دي چې په آب و هوا یې ډېره ښه اغېزه کړېده.
غرونه د واورو له امله د یخچالونو پراخې سیمې جوړوي چې په بدخشان کې لوی پامیر د یوه طبیعي پارک په توګه یا دولی شو. همدارنګه د هندوکش، سلیمان، او د ترکستان د تیربند د غرونو لړۍ د یادولو وړ دي چې لوی، شتمن کانونه او معدنونه لري.
زموږ په هېواد کې ولاړې اوبه یا جهیلونه هم د ښکلو منظرو په شان موجود دي لکه: د غزني ولاړې اوبه او د بامیانو بندامیر، چې د بهرنیو سیلانیانو پاملرنه یې هم ځانته را اړولې ده.
ځنګلونه هم د دطبیعي زیرمو غوره برخه ده، چې د غرونو په لمنو کې یې د ژوو او ځناورو له پاره ځړ ځایونه او داستوګنې سیمې جوړې کړېدي. سربېره پردې چې د هوا په ښه والي او پاکوالي کې یې مرسته کړې ده، د سیلابونو او وچو بادونو مخنیوی هم کوي.

ځنګلونه زموږ د هېواد په مرکزي، ختیځو، او جنوبي سیمو لکه لویه پکتیا ،ننګرهار کونړونو، بادغیس، بدخشان او هرات کې موجود دي.
د دغو طبیعي شتمنیو ساتنه او پالنه د هر افغان ایماني او ملي دنده ده ځکه پوهېږو، چې ونې د وخت په تېرېدو سره د مرضونواو نورو علتونو په سبب له منځه ځي او ولې یې پرې کېږي. که موږ د هغو په ساتنه او ډېربنت کې ټینګه پاملرنه و نه کړو، دغه طبیعي شتمني به زموږ نورو نسلونو ته پاتې نه شي.

نوي لغتونه:

ختیځ-	شرق ، د لمر راختلو ځای	ځړځایونه-	دځړیدو ځایونه.
کانونه –	معدنونه	لویدیځ-	غرب دلمر لوېدلو ځای
ډېربنت-	ډېروالی	کمبنت –	کموالی

ښوونکي ته لارښوونې:

١. ښوونکی دې متن ولولي او د طبیعی زیرمو په هکله دې معلومات وړاندي کړي.
٢. متن دې په زده کوونکو باندې د املا په توګه ولیکي.
٣. په افغانستان کې دې د غرونو او سیندونو په موقعیت او ارزښت خبرې وکړي.

دزده کوونکو فعالیتونه:

١. زد کوونکي دې متن ولولي او د طبیعي زیرمو په ارزښت دې خبرې وکړي.
٢. د خپل هېواد طبیعي شتمنۍ دې په ساده ډول وښیي.
٣. دا لاندې کلمې دې وګوري او د هغو هم معنا کلمې دې ورته پیدا کړي.

الف. زېرمې	دارایي	پیسې	ذخیرې
ب. اغېزه	هوا	تاثیر	لاندې
ج. ځړځایونه	صحرا	د ځړېدو ځای	د اوسېدوځای
د. جهیلونه	یخچالونه	ولاړې اوبه	ښُکلې منظرې
هـ. طبیعي زېرمې	آب وهوا	هستې	طبیعي شتمنې

ارزونه:

١. زده کوونکي د طبیعي زېرمو په ارزښت وپوهېدل؟
٢. د خپل هېواد طبیعي زېرمې یې و پېژندلې، چې کومو شیانو ته ویل کېږي؟
٣. متن لوستلی او لیکلی شي؟

کورنۍ دنده:

زده کوونکي دې متن ولولي او په لنډه توګه دې هغه په یاد زده کړي او په خپلو کتابچو کې دې ولیکي.

شلم لوست

خوشحال خان خټک!

موخې:

۱. د خوشحال خان خټک پېژندنه.
۲. له پښتنو شاعرانو او ادیبانو سره د زده کوونکو پېژندګلوي.
۳. د متن لوستل او لیکل.

هڅوونکې پوښتنې:

۱. آیا تاسو له پښتنو شاعرانو څخه د خوشحال خان نوم اورېدلی دی؟
۲. څه فکر کوئ چې خوشحال خان څه ډول شاعر و؟
۳. له خوشحال خان څخه به موږ ته څه شی را پاتې وي؟

خوشحال خان خټک د پښتو ژبې یو نومیالی، ننګیالی او توریالی شاعر دی چې د افغان په ننګ یې توره تر ملا کړې وه لکه چې خپله وایي:

د افغان په ننګ مې وتړله توره
ننګیالی د زمانې خوشحال خټک یم.

خوشحال خټک له ۲۵۰ زیات کتابونه لکیلي وو او په خپل زیار یې داسې ښه ور بښلي وه چې نامتو لیکوالان پرې هم نازېږي لکه الفت صاحب چې ویلي دي:

خوشحال خان خټک ته!

دادب او د شعر لویه قهرمانه — د مُغلو په کور تندر له آسمانه
د وطن د آزادۍ سختو جګړو کې — له هر چا نه زړور مرد میدانه
ستا د شعر مصرع لا ډېره تېره ده — بې ننګي توټې توټې ستا له بیانه
دا د رزم او د بزم په مجلس کې — هلته باز دلته بلبل هزار داستانه
هم رستم هم فردوسي د یو داستان یې — هم شاعر هم مُفکر هم پهلوانه
ستا دیوان که په ادب کې لوی شهکار دی — تا په توره کې هم کړی ډېر لوی کار دی
د افغان په ننګ تړلې توره تا وه — درسره لویه آرزو لویه سودا وه

الفت

نوي لغتونه:

فردوسي. د دري ژبې لوی شاعر — رزم – جګړه

بزم- مجلس او ناسته — مفکر- فکرکوونکی

رستم- دفردوسي په شهنامه کې د یوه قهرمان نوم و. — شهکار- ډېر لوړ کار

مُغل- د یوه قوم نوم و چې د بابر کورنۍ ور پورې منسوبه وه.

ښوونکي ته لارښوونې:

۱. ښوونکی دې ذکر شوی شعر د کتاب له مخې ولولي او پوره دې معنا کړي.
۲. د خوشحال خان په شخصیت او ادبي خدمتونو باندې دې خبرې وکړي.
۳. شعر دې د املا په توګه په زد ه کوونکو باندې ولیکي.
۴. شعردې په زده کوونکو باندې په نثر واړ وي.

د زده کوونکو فعالیتونه:

۱. زده کوونکي د ې شعر ولولي او معنا دې کړي.

۲. زده کوونکي دې دا جملې ولولي او په کتابچو کې دې ولیکي.

الف. خوشحال خان د خپلې زمانې ملي اتل، ستر ادیب،او لوی شاعر و.

ب. له خوشحال خان څخه د پښتو ژبې د نظم او نثر کتابونه را پاتې دي.

ج. خوشحال خان دخپلې خاورې د آزادۍ له پاره د مُغلو له لویې امپراتورۍ سره ډېر جنګونه او جګړې کړېدي.

د. خوشحال خان په خپل وخت کې د خپلو خلکو او قام ستر مخکښ او لارښود و.

ارزونه:

۱. آیا زده کوونکي د خوشحال خان له نومیالیتوب او پوهې څخه خبر شول؟
۲. آیا زده کوونکي و پوهېدل چې خوشحال خان ختک د پښتو ژبې لوی شاعر تېرشوی دی؟
۳. آیا زده کوونکي د شعر له مطلب څخه متن لیکلی او لوستلی شي؟

کورنۍ دنده:

زده کوونکي دې د خوشحال خان ختک په هکله یوه لنډه او په زړه پورې مقاله ولیکي.

يو ويشتم لوست

ستاينوم (صفت)

موخې:

۱. دستاينوم يا صفت پېژندنه.

۲. په خبرو او ليکنو کې د صفتونو سم کارول.

۳. د متن سم لوستل او سم ليکل.

هڅوونکې پوښتنې:

۱. آيا تاسو له صفت سره آشنا ياستئ او هغه پېژنئ؟

۲. صفت څه ته وايي او ولې هغه بايد وپېژنو؟

۳. زموږ په خبرو او ليکنو کې صفت هم شامل دی؟

صفت هغه کلمه ده چې د نوم حالت او څرنګوالی ښيي. صفتونه تل له خپل موصوف سره يو ځای راځي. لکه: تورې څپلۍ، شين آسمان، پوه هلک او نور.

دصفت مهم ډولونه:

۱. **اصلي صفتونه:** هغه دي چې دنوم ذاتي ښه والی او بدوالی ښيي لکه: توره تخته، ښه سړی، هوښياره نجلۍ، جګه ونه، ناپوه سړی، سپين کاغذ.

۲. **نسبتي صفتونه:** هغه کلمې چې نسبت يې بل نوم، شي يا حالت ته وشي لکه: کابلی، ميوندوال، سليمان خېل، قيمتي، طلايي، اونور.

۳. **مجرد صفتونه:** هغه دی چې يوازې يو مجرد وصفي مفهوم وي يعني خارجي وجود و نه لري. لکه: لېونتوب، لوړتيا هوښيارتيا، پښتونولي.

۴. **اشاري صفتونه:** هغه صفتونه چې د هغو په واسطه موصوف ته اشاره وشي لکه: دغه نجلۍ درس وايي. هغه ونه سوړسيوری لري، دا د ابن سينا ښوونځی دی، هغه ښځه ډوډۍ پخوي.

نوي لغتونه:

صفت - ستايل

ستاينوم- صفت يا د نوم ستايونکی

ياد ونه- موصوف هغې کلمې ته وايي چې صفت د هغه له پاره راغلی وي لکه: تورې څپلۍ چې تور يې صفت او څپلۍ يې موصوف دی، په اشاري صفت کې دغه نږدې اشاره - هغه لرې اشاره او هوغه ډېره لرې اشاره ده.

ښوونکي ته لارښوونې:

۱. ښوونکی دې متن ولولي او دهغه په هکله دې په جلا جلا توګه څرګندونې وکړي.
۲. متن دې په زده کوونکو باندې د املا په توګه وليکي.
۳. له زده کوونکو څخه دې وغواړي چې د خپل ځان د غړو نومونه د صفت او موصوف په شکل را وړي، او په زده کوونکو دې په کتابچو کې وليکي.

لکه: توري ځيلې ـ سپين غاښونه ـ ښکلي لاسونه ـ جګه ونه او لوی زړه..........

د زده کوونکو فعاليتونه:

۱. زده کوونکو دې متن په دوه کسيزه توګه ولولي او يو بل ته دې څرګندونې وکړي.
۲. د خپل ټولګي او چاپيريال د ځينو شيانو نومونه دې د صفت او موصوف په توګه راوړي او بيا دې په کتابچو کې وليکي.

لکه: سپين ديوال، لوی صنف، ښکلي ګلان، پوه زده کوونکي، تور قلم، لايق ښوونکی، داهلک، او هغه ونه ....

۳. په دې لاندې متلونو کې دې صفت او موصوف په نښه او بيا دې په خپلو کتابچو کې وليکي.

الف. ترنادان دوست څخه هوښيار دښمن ښه دی.
ب. له بې پته ژوند څخه مرګ غوره دی.
ج. کوږ بار تر منزله نه رسېږي.

ارزونه:

۱. آيا زده کوونکي دصفت او موصوف په معنا او مفهوم وپوهېدل؟
۲. د صفت ډولونه يې هم وپېژندل؟
۳. په خبرو او ليکنو کې له دې وروسته صفتونه کارولی شي؟

کورنۍ دنده:

زده کوونکي دې د متن مطلب په خپلو کتابچوکې وليکي او په ياد دې زده کړي.

دوه ویشتم لوست

قیمتي ډبرې

موخې:

۱. د قیمتي ډبرو په خصوصیاتو او ارزښتونو باندې پوهېدل.
۲. زده کوونکي د خپل هېواد قیمتي ډبرې وپېژني.
۳. متن سم ولولي او سم یې ولیکي.

هڅوونکې پوښتنې:

۱. تاسو داسې رنګه ډبرې لیدلي چې له عادي ډبرو څخه توپیر ولري؟
۲. تاسو پوهېږئ چې کټورې، رنګه او ښُکلې ډبرې په کوم نامه یادېږي؟
۳. زموږ په هېواد کې رنګه او ښُکلې ډبرې شته، هغه څه ارزښت لري؟

زموږ چاپېریال له طبیعي موادو څخه ډک دی. ځینې ډبرې یې له هغو موادو څخه دي چې په غرونو او دروکې په بېلابېلو ډولونو سره پیدا کېږي. د دغو ډبرو طبیعي رنګونه ډېر ښکلي او په زړه پورې دي چې د منرالونو په نامه یادېږي.

منرالونه هغه ډبرې دي، چې په طبیعي توګه ښکلې او مختلف شکلونه لري. ځینې ځلا لرونکي، ځینې یې نیمه ځلا لرونکي او ځینې نورې یې بې ځلا دي.

ځلا لرونکي منرالونه په طبیعي توګه ښُکلي، ارزښتمن او په زړه پورې رنګونه او شکلونه لري. چې له دغو ډبرو څخه د غمیو په توګه په ګاڼو او زېوروونو کې کار اخیستل کېږي لکه: یاقوت، زمرد، لاجورد، عقیق، الماس او نور.

یاقوت ځلا لرونکې ډبره ده چې ډېر صفا سور رنګ لري. زمرد په ښکلي شنه رنګ پیدا کېږي.

عقیق هم تور، سپین، ژېړ او نور رنګونه لري. الماس تر ټولو ډبرو د لوړې بیې او ځلا لرونکي دی. چې سپین روښان رنګ لري او ډېر لږ پیدا کېږي.

په دې ترتیب تر **۳۵** ډوله زیاتې مختلفې قیمتي ډبرې زموږ د ګران هېواد په طبیعت کې موجودې دي. چې د بدخشان، پروان، کندهار، نورستان، کابل، میدان، او د نورو مرکزي سیمو له غرونو څخه لاس ته راځي.

نوي لغتونه:

ډبره- تیږه ګاڼې – زیورات

ښوونکي ته لارښوونې:

۱. ښوونکی دې متن ولولي او د قیمتي ډبرو په هکله دې زده کوونکو ته معلومات ورکړي.
۲. د قیمتي ډبرو په رنګونو دې خبرې وکړي.
۳. زموږ په هېواد کې دې د هغو سیمو نومونه په زده کوونکو باندې تکرار کړي چې قیمتي ډبرې لري.
۴. متن دې د املا په توګه په زده کوونکو باندې په کتابچو کې ولیکي.

د زده کوونکو فعالیتونه:

۱. زده کوونکي دې متن ولولي او د هغه په مطلب دې خبرې وکړي.
۲. زده کوونکي دې د لاندې کلمو په مرسته نیمګړې جملې بشپړې او بیا دې په کتابچو کې ولیکي.

الف هغه قیمتي ډبره چې ډېره کمه او ډېره کلکه ده، ....نومېږي.
ب. هغه ډبرې چې په طبیعي توګه ښکلې او مختلف شکلونه لري، .... نومېږي.
ج. یاقوت صفا او ځلا لرونکې ډبره ده چې، ....رنګ لري.
د. په طبیعت کې .... قیمتي ډبرې یا منرالونه موجود دي.
(۳۵ ډوله ـ سور ـ الماس ـ منرالونه)

۳. زده کوونکي دې په لوستل شوي متن کې ځو صفتونه پیدا کړي او په کتابچو کې دې ولیکي.

ارزونه:

۱. زده کوونکي و پوهېدل چې زموږ ګران هېواد هم ښکلې او با ارزښته قیمتي ډبرې لري؟
۲. زده کوونکو قیمتي ډبرې او د هغو ډولونه و پېژندل؟
۳. د لوستل شوي متن کلمې لوستلی او لیکلی شي؟

کورنۍ دنده:

زده کوونکي دې متن په خپلو کتابچو کې ولیکي او د هغه مطلب دې په یاد زده کړي.

دریوېشتم لوست

کمپیوټر

موخې:

۱. زده کوونکي باید کمپیوټر وپېژني.

۲. د نړۍ له نوو اختراعاتو او اکتشافاتو څخه خبر شي.

۳. د متن لوستل او لیکل وکړای شي.

هڅوونکې پوښتنې:

۱. تاسو د کمپیوټر نوم اورېدلی او د هغه په هکله څه ویلی شئ؟

۲. تاسو څه فکر کوئ چې کمپیوټر به کوم کارونه سرته رسولی شي؟

کمپیوټر هغه نوی ماشین دی چې د انسانانو بې شمېره ټولنیزې ستونزې حل کړي او لاد بشر په خدمت کې دی. دا ماشین د لومړي ځل له پاره په ۱۹۴۲ م کال د امریکایي (الاتا سوټ بری) په وسیله اختراع شو او له هغه وخت څخه یې تر اوسه ډېره پراختیا موندلې ده.

کمپیوټر له څلورو اساسي برخو څخه جوړ شوی دی.

لومړۍ برخه یې سکرین یا مانیتور نومېږي. دا هغه پرده یا صفحه ده چې د کمپیوټر پروګرامونه او خپروني په کې لیدل کېږي.

دوهمه برخه: (پي، سي، یو) ده، چې د کمپیوټر اساسي او مهمه برخه ګڼل کېږي او همدې برخې ته د کمپیوټر حافظه وايي.

دریمه برخه: یې د کیبورډ برخه ده، چې د کمندونو توري او نورې لارښوونکې کلې په دې برخې پورې اړه لري.

څلورمه برخه: د (موس) mouse یا موږک په نامه یادېږي، چې کمندونه د هغه په وسیله کارول کېږي.

کمپیوټر ټول معلومات په خپله حافظه کې ساتي که څوک هر وخت و غواړي له هغه څخه کار اخیستلی شي او هم کولی شي چې هغو معلوماتو ته بدلون ورکړي.

نوي لغتونه:

مډرن- ډېر نوی او پر مختللی   ستونزې – کړاوونه او مشکلات   بدلون- تغير

ښوونکي ته لارښوونې:

۱. ښوونکی دې د کمپيوټر متن ولولي او د هغه په هکله دې زده کوونکو ته څرګندونې وکړي.
۲. د کمپيوټر متن دې په زده کوونکو باندې د املا په توګه وليکي.
۳. د کمپيوټر د دغو برخو په هکله دې څرګندونې وکړي.
الف. د کيبورډ برخه يعني.................................
ج. مانيتور هغه پرده ده چې ....
د. د موس برخه هغه ده چې ....

د زده کوونکو فعاليتونه:

۱. زده کوونکي دې متن ولولي او په هغه دې خبرې وکړي.
۲. زده کوونکي دې له يو بل څخه دا برخې وپوښتي:

الف. موس د کمپيوټر کومه برخه ده؟
ب. مانيتور څه ته وايي؟
ج. سي، پي، يو د کمپيوټر د کومې برخې نوم دی؟
د. کيبورډ په کمپيوټر کې څه شی دی؟

ارزونه:

۱. آيا زده کوونکو کمپيوټر و پيژاند؟
۲. زده کونکي د کمپيوټر له بېلا بېلو برخو سره آشنا شول؟
۳. د کمپيوټر په کارونو او له هغو څخه په ګټه اخيستلو و پوهېدل؟

کورنۍ دنده:

زده کوونکي دې د کمپيوټر د بېلابېلو برخو نومونه واخلي، هغه دې په ياد زده کړي او بيا دې په خپلو کتابچو کې وليکي.

څلور ويشتم لوست

ضميرونه

موخې:

۱. د ضميرونو يا نومځرو پېژندل.

۲. په جملو کې د ضميرونو سم کارول.

۳. د متن سم لوستل او سم ليکل.

هڅوونکې پوښتنې:

۱. تاسو کله دضمير کلمه اورېدلې ده؟

۲. ولې بايد ضميرونه وپېژنو؟

ضميرونه هغه کلمې دي چې د نوم پرځای د تکرار د لرې کولو له پاره راځي. لکه: زه، موږ، ته، تاسې، دی، دا، دوی، هغه، دغه، هغوی.

د ضميرونو مهم ډولونه دادي:

۱- شخصي ضميرونه:

هغه دي چې ديوه شخص يا وګړي له پاره راشي لکه:

د متکلم له پاره:	زه -	ما -	موږ
د مخاطب له پاره:	ته -	تا -	تاسې
دغائب له پاره:	دی -	دا -	دوی

مثالونه: زه راغلم ته نه وې! _ دوی راغلل _ ما کتاب واخيست.

۲- اشاري ضميرونه:

هغه دي چې شخص يا شي ته د اشارې له پاره راشي لکه: دغه وايي، هغه راغی، دا زما ملګری دی. اشاري ضميرونه عموماً د نږدې له پاره (دغه) _ د لرې له پاره (هغه) او ډېر لرې له پاره (هاغه) د اواز په تغير راځي.

۳- ملکي يا اضافي ضميرونه:

هغه ضميرونه چې ملکيت وښيي لکه: زموږ وطن د نوميالیو کور دی. ستا کړنه مې خوښه شوه. زما قلم ښه دی. د دوی کتابونه وساته! قلم مې راکړه! غږ دې نه اوريدل کېږي. بکس يې واخيست.

د متکلم له پاره: (مې)

د مخاطب له پاره: (دې)

د غائب له پاره: د (يې) ضميرونه راوړل کېږي.

نوي لغتونه:

وکړي- خلک، مخاطب ـ اوریدونکی، متکلم ـ ویونکی،

غائب ـ چې حاضر نه وي (دریم سړی)

ښوونکي ته لارښوونې:

١. ښوونکی دې متن ولولي او د هغه په مطلب دې خبرې وکړي.

٢. ضمیرونه او د هغو ډولونه دې په مثالونو کې له توپیر سره بیان کړي.

٣. متن دې په زده کوونکو باندې تکرار او په یاد زده کړي.

د زده کوونکو فعالیتونه:

١. زده کوونکي دې په دې لاندې جملو کې د ضمیر ډولونه را وښیي.

الف. دا زما استاد دی.

ب. دوی ټول ټولګي ته را غلل.

ج. ورور مې له بهر څخه را ورسېد.

د. موږ د جمعې په ورځ میلې ته ځو.

هـ. زه سبا ته د امتحان له پاره چمتو یم.

٢. زده کوونکي دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه ورکړي او بیا دې په کتابچو کې ولیکي.

الف. ضمیرونه تعریف او په مثالونو کې یې څرګند کړئ!

ب. شخصي ضمیر کوم ډول ضمیر ته ویل کیږي؟ په ټولګي کې یې مثالونه ور کړئ!

ج. اشاري ضمیرونه څه ته وایي؟ آیا په ټولګي یا ښوونځي کې یې مثالونه ویلی شئ؟

د. ملکي یا اضافي ضمیرونه وښیئ، د کورنۍ په غړو کې یې مثالونه ور کړئ!

لکه: زما پلار ډېر کار کوي، زما ورونه زده کوونکي دي، مور مې ډاکټره ده.

ارزونه:

١. آیا زده کوونکو ضمیرونه وپېژندل؟

٢. زده کوونکي د ضمیرونو په ډولونو هم و پوهېدل؟

٣. زده کوونکو په جملو کې ضمیرونه پېژندلي او هغه لیکلی شي؟

کورنۍ دنده:

زده کوونکي دې متن ولولي او د هغه مطلب دې په ساده ډول په یاد زده کړي.

پنځه ویشتم لوست

لنډۍ

موخې:
۱. زده کوونکي باید لنډۍ وپېژني.
۲. د لنډیو توپیر له نورو اشعارو سره کولی شي.
۳. لنډۍ لوستلی او لیکلی شي.

هڅوونکي پوښتنې:
۱. آیا تاسو د لنډیو په برخه کې څه اورېدلي دي؟
۲. تاسو ویلی شئ چې لنډۍ په څه ډول اشعار وي؟
۳. تاسو پوهېږئ چې لنډۍ یوازې په کومه ژبه کې موجودې دي؟

لنډۍ هغه ولسي، ملي اشعار دي چې شاعران یې معلوم نه دي. د هر حساس پښتانه او پښتنې د زړه غږ او د احساساتو هنداره بلل کېږي. دا ملي اشعار یوازې د پښتو ژبې او پښتون ولس د ادبي میراث ستره پانګه ده چې په نورو ژبو کې یې ساری نه لیدل کېږي.
لنډۍ ډېر ډولونه لري. لکه: د هېواد پالنې لنډۍ، ټولنیزې لنډۍ، جنګي لنډۍ، عشقي لنډۍ او نورې.
له نورو اشعارو څخه د لنډیو توپیر دادی چې ویونکي یې معلوم نه دي. تر ویلو وروسته د خلکو مال ګرځي او ولسونه یې نسل په نسل یو بل ته لېږدوي.
دا اشعار خومره چې ساده او سپېڅلي دي، هغومره د نورو ژبو له اغېزو څخه هم پاک ساتل شوي. لنډۍ ځانته سیلابي سیستم لري، چې لومړۍ برخه یې لنډه (۹) څپې او دوهمه برخه یې اوږده (۱۳) څپې (سیلابه) ده.
د دغو اشعارو بله ځانګړتیا دا ده چې زیاتره د ښځو له خوا نارینه ووته ویلې شوي، نو ځکه اغېزمنې او د نازکو احساساتو لرونکې دي. او هم د ژوند په بېلا بېلو حالاتو لکه د غم او ښادۍ، د توري او میړانې په وخت کې ویل شوي همدا دلیل دی چې عشقي، حماسي، اخلاقي، ټولنیزې او نورې ډول ډول لنډۍ موجودې دي. چې هره برخه یې ځانته خوند او اغېزه لري.
لکه په لاندې لنډیو کې:

په وطن نیمه ډوډۍ ښه ده
نه په پردي وطن کې غوښې پلوونه

که تور اوربل مې مېراتېږي
په وطن جنګ دی جانان نه منع کومه

حماسي لنډۍ: هغه لنډۍ دي چې د توري، مېړانې، جنګ او جګړو په هکله ویل شوې وي.

نوي لغتونه:

هنداره ـ آيينه،　　　　　څپې ـ سيلاب، هيجا ،　　　　　ځانګړتياوې- خصوصيات

ښوونکي ته لارښووني:

۱. ښوونکی دې متن ولولي او دهغه په باب دې پوره څرګندوني وکړي.
۲. دلنډيو په جوړښت او هيجاوو باندې دې خبرې وکړي.
۳. متن دې په زده کوونکو باندې د املا په توګه وليکي.
۴. په دې لاندې لنډيو کې دې د هغو ډولونه و ښيي.

که پــه ميــوند کې شهيد نه شــوې
خــاونده سـل ځـلـه ژونـد را کـړې
کـــــه بـــاران اوري و دې اوري
که د زلـمو نــه پــوره نــه شــوه
وطن مـې تــن، تــن مــې وطـن دی

خدا يــږو لالـيــه بې ننګۍ ته دې ساتيـنــه
چــې د وطـن پــه ميـنه سل ځـله ځار شمـــه
واورې دې نــه اوري چې لارې بــنــدويــنــه
ګرانــه وطـنــه! جنکۍ به دې ساتيـنــه
د تـن پـه بـيـه يــې سـاتـم تـرڅـو چې يـمه

د زده کوونکو فعاليتونه:

۱. زده کوونکي دې متن ولولي او د هغه په مطلب دې خبرې وکړي.
۲. زده کوونکي دې د لنډيو مهمې ځانګړتياوې وليکي.
۳. زده کوونکي دې لنډۍ ولولي او له ياده دې دې ووايي او بيا دې په خپلو کتابچو کې وليکي.

ارزونه:

۱. زده کوونکي د لنډيو په معنا او مفهوم و پوهېدل؟
۲. لنډۍ له نورو اشعارو څخه توپيرولی شي؟
۳. لنډۍ ويلی او ليکلی شي؟

کورنۍ دنده:

زده کـوونـکي دې د لـنـډيـو پـه هـکـلـه يـوڅـو کـرښــې ولـيـکــي.
او لـيـکـل شــوې لـنډۍ دې لـه يـاده ووايي.

شپږ ویشتم لوست

د آیوډین روغتیایي ارزښت

موخې:

۱. زده کوونکي په دې وپوهیږي چې آیوډین څه ته وایي؟
۲. د آیوډین منبع دې وپېژني او د انسان په جسمي وده کې دې د هغه په ارزښت وپوهېږي؟
۳. متن سم ولولي او ویې لیکي.

هڅوونکې پوښتنې:

۱. تاسو دآیوډین کلمه اورېدلې په دې برخه کې معلومات لرئ؟
۲. ستاسو په فکر آیوډین زموږ په سلامتیـ کې کوم ارزښت لري؟
۳. تاسې پوهېږئ چې د آیوډین د کمښت څخه په وجود کې څینې ناروغیـ منځ ته راځي؟

کاني ((معدني)) مواد

منرالونه د انسان د بدن له پاره ډېر ګټور او اړین دي، چې آیوډین هم یو له دغو څخه دی. ډېر خلک یې د غذایي موادو او اوبو له لارې تر لاسه کوي. په هغو سیمو کې چې له سمندر څخه لرې وي او دماهي غوښې هلته (د آیوډین یوه ښه منبع ده) په آسانیـ سره نه پیدا کېږي. خلک یې د آیوډین په کمښت اخته وي.

څرنګه چې آیوډین د انسان په جسمي وده او د دماغ د حجرو په جوړولو کې ډېره اغېزه لري، نو که د ماشوم په بدن کې آیوډین لږ وي. ماشوم له د ماغي کمزورتیا سره مخامخ کېږي. د ذکاوت اندازه یې د نورو عادي کوچنیانو پرتله په ټیټه درجه کې راځي او د وجود وده یې په ټولو برخو کې ډېره سسته او ضعیفه وي. په لویانو کې د آیوډین د لږوالي له کبله د غاړې مخکنیـ برخه (غُده) چې تایراید نومېږي لویېږي. اوپه جاغور بدلېږي.

دهغو خلکو په بدن کې چې آیوډین کم وي باید په خوړو کې آیوډین لرونکي مالګه استعمال کړي.

د کبانو غوښې او نور هغه خواړه دي وخوري چې د آیودین لرونکي وي همدا راز د آیوډین لرونکو درملو خوړل هم په بدن کې د آیوډین کمښت له منځه وړي.

نوي لغتونه:

کمښت- کموالی وده- لویېدل، نمو پرتله- مقایسه اغېزه- تاثیر درمل- دوا

ښوونکي ته لارښوونې:

۱. ښوونکی دې متن د کتاب له مخې ولولي او دغه په هکله دې معلومات وړاندې کړي.
۲. ښوونکی دې د لاندې برخو په هکله څرګندونه وکړي.
الف. آیوډین څه ته وایي او په څه شي کې پیدا کېږي؟
ب. د آیوډین کمښت په وجود کې څه ډول رنځونه پیدا کوي؟
ج. د آیوډین له کمښت څخه پیدا شوې ناروغي، په څه شی جوړېږي؟
۳. ښوونکی دې متن د املا په توګه په زده کوونکو باندې ولیکي.

د زده کوونکو فعالیتونه:

۱. زده کوونکي دې متن ولولي او په هغه دې وغږېږي.
۲. زده کوونکي دې دا لاندې جملې د متن په لوستلو سره بشپړې کړي.

الف. د کبانو غوښه د .... یوه ښه منبع ده.
ب. د ماشوم په بدن کې د آیوډین کمښت، دی د .... سره مخامخ کوي!
ج. آیوډین لرونکي مالګې او............ په بدن کې د آیوډین کمښت له منځه وړي.
د. په لویانو کې د آیوډین په کموالی د........................ غده لویېږي او په جاغور بدلېږي.
هـ. هغه سیمې چې له سمندرونو څخه لرې وي د آیوډین په .... سره اخته کېږي.

دماغي کمزورتیا	- تایراید -	آیوډین –	کمښت	_ درملونه

ارزونه:

۱. زده کوونکي په دې و پوهېدل چې آیوډین څه شی او څه ارزښت لري؟
۲. آیوډین لرونکې خواړه یې وپېژندل؟
۳. په دې هم پوه شول چې د آیوډین کمښت ډېرې ناروغۍ منځ ته راوړي؟
۴. متن لوستلی او په خپلو کتابچو کې یې لیکلی شي؟

کورنۍ دنده:

زده کوونکي دې د آیوډین لوست خپلو وړو خویندو او وروڼو ته ولولي.
زده کوونکي دې د لوست مطلب په لنډ ډول په خپلو کتابچو کې ولیکي.

اوه ویشتم لوست

شمېر نوم (عدد)

موخې:

۱. زده کوونکي دې عددونه وپېژني!

۲. په عبارتونو او جملو کې د شمېر نومونو پېژندل.

۳. د متن لوستل او لیکل.

هڅوونکې پوښتنې:

۱. تاسو کله د عدد کلمه اورېدلې ده عدد (شمېر نوم) څه ته وایي؟

۲. په جملو کې راغلي عددونه پېژندلی شئ؟

۳. تاسو په عددونو سره کوم شی شمېرلی شئ؟

عـــدد: هغه خپلواکه معنا واله کلمه ده چې د (نومونو) شیانو،او اشخاصو شمېر رانښيي.

همدارنګه د هغوی درجه او رتبه هم څرګندولی شي. کوم شی چې د عدد په وسیله شمېرل کېږي معدود بلل کېږي.

د مـثـال پـه ډول: دوه سترګې، درې کتابونه، شل زده کوونکي، څلور هیوادونه.

په دغو مثالونو کې (دوه، درې، شل، څلور) عددونه بلل کېږي.

(سترګې، کتابونه، زده کوونکي او هیوادونه) معدود بلل کېږي.

د عـدد ډولـونه:

۱ - اصلي عددونه: چې یوازې شمېر او کمیت ښيي لکه: دوه ، درې، شل اونور.

۲ - وصفي یا رتبي عـددونه: چې د معدود درجـه او رتـبـه څرګنده کـړي. لکه: لسم لمبر، درېم کس، شلم پوړ، درېمه درجه اونور.....

۳ - کسري عددونه: هغه دي چې د معدود کسر او ماتوالی ښيي لکه: یونیم، دوه نیم، څلورمه برخه، پنځمه برخه او شلمه برخه.

یو په سلوکې شل په سلوکې لس په سلوکې او نور....

نوي لغتونه:

شمېر –	ګڼه	کميت -	ثومره والى
معدود –	شمېر ل شوی شی	وصفي-	ستايل شوی

ښوونکي ته لارښووني:

١. ښوونکی دې متن ولولي او دهغه پوره څرګندونه دې وکړي.
٢. اعداد او معدود دې د ټولګي په شيانو کې وښيي لکه: دوه قلمونه، لس هلکان.
٣. متن دې د املا په توګه په زده کوونکو وليکي.
۴. د انسان دبدن په غړو کې دې د عدد او معدود مثالونه ووايي لکه: دوه سترګې، يوسر، دوه پښې، پنځه ګوتې، دوه لاسونه، سل ويښته ...

د زده کوونکو فعاليتونه:

١. زده کوونکي دې متن ولولي او د عدد او معدود له پاره دې ډول ډول مثالونه وښيي.
٢. زده کوونکي دې په لاندې جملو کې عدد او معدود وښيي.

الف. خوشحال خان يو نامتو شاعر دى چې ۲۵۰ ټوکه کتابونه يې ليکلي دي.

ب. دځمکې درې برخې اوبه او يوه برخه يې وچه ده.

ج. هوښياره مرغۍ په دوولوموکې نښلي.

د. زموږ دځمکو له پيدا وارو څخه ثلورمه برخه بزګرانو واخيسته.

هـ. د دولسم ټولګي درسونه په زړه پورې دي.

ارزونه:

١. زده کوونکو اعداد او معدود وپېژندل؟
٢. په متن او جملو کې عدد او معدود پېژندلی شي؟
٣. د درس متن لوستلی او ليکلی شي؟

کورنۍ دنده:

زده کوونکي دې پنځه داسې جملې وليکي چې عدد او معدود په کې راشي او بيا دې په خپلو کتابچو کې وليکي؛ لکه: زه هر سهار دوه پيالې چای ثښنم.

اته ویشتم لوست

مېرمن زینبه

موخې:

۱. د پښتنو د مشهورې شاعرې مېرمن زینبې پېژند ګلوي.
۲. په متن کې د کلمو ، جملو لیکل او لوستل.

هڅوونکې پوښتنې:

۱. تاسو له پښتنو مېرمنو څخه کومه یوه پېژنئ؟
۲. تاسو د مېرمن زینبې نوم اورېدلی دی؟
۳. د مېرمن زینبې د پوهې او دهغې د شعرونو په هکله څه فکر کولی شئ؟

زموږ هېواد افغانستان ډېرې نومیالۍ مېرمنې لري، چې دهغو په پوهې، مېړانې او کارنامو تل ویاړو. له دغو نامتو مېرمنو څخه یوه هم د ستر ملي مشر میرویس نیکه لور مېرمن زینبه ده. چې د ۱۱۴۲ هـ. ق کلونو په شاوخوا کې یې ژوند کاوه.

مېرمن زینبې د خپل وخت دیني، ادبي کتابونه او همدا رنګه د شاعرانو دیوانونه ولوستل. مېرمن زینبه یوه فاضله مېرمن او له پیاوړو ښځینه شاعرانو څخه شمېرل کېدله چې ډېر ګټور اشعار ور څخه پاتې دي. دې دخپل ژوند په موده کې ډېرو نجونو او ښځو ته دیني زده کړه ورکړې او لیک لوست یې ور زده کړی و.

دا هوښیاره مېرمن د ژوند په چارو ډېره ښه پوهېده تردې چې ورور یې شاه حسین هوتک دسلطنت په چارو کې له دې څخه مشورې اخیستلې.

د دې د شعر یوه نمونه چې دخپل ورور شاه محمود هوتکي په ویر کې یې ویلې او په پټه خزانه کې ذکر شوې دا ده:

ږغ شو چې ورور تېر له دنیا سونا
کندهار واړه په ژړا سونا

زړه مې په ویر کې مبتلا سونا
چې شاه محمود له ما جدا سونا

دا روڼ جهان را ته تور تم دی نا
زړه د بېلتون په تېغ کرم دی نا

هوتک غمجن په دې ماتم دی نا
د پاچا هۍ تاج مو برهم دی نا

نوي لغتونه:

پیاوړی-	غښتلی	ښېلتون-	جدايي
کړم-	زخمي	کارنامې-	ملي برياوې
وير-	غم، ماتم	تورتم-	توره تياره

ښوونکي ته لارښووني:

۱. ښوونکی دې متن او شعر د کتاب له مخې ولولي او په مطلب دې خبرې وکړي.
۲. متن دې په زده کوونکو باندې د املا په توګه وليکي.
۳. د مېرمن زينبې په شخصيت او ادبي کارونو باندې دې وغږېږي.

دزده کوونکو فعاليتونه:

۱. زده کوونکي دې متن په دوه کسيزه توګه ولولي او دهغه په مطلب دې مشوره وکړي.

۲. زده کوونکي دې متن او شعر تکرار اوپه ياد دې زده کړي.

۳. زده کوونکي دې دا جملې بشپړې او بيا دې په خپلو کتابچو کې وليکي.

الف. مېرمن زينبې د خپل ژوند په موده کې ډېرو ښځو او نجونوته ....

ب. مېرمن زينبې خپل ورور شاه حسين هوتک ته ....

ج. مېرمن زينبې يوه وېرنه د ....

د. مېرمن زينبه د ستر ملي مشر................

ارزونه:

۱. زده کوونکو مېرمن زينبه وپېژندله؟
۲. و پوهېدل چې مېرمن زينبه يوه پوهه او هوښياره ښځه وه؟
۳. د مېرمن زينبې شعر لوستلی او ليکلی شي؟

کورنۍ دنده:

زده کوونکي دې د مېرمن زينبې د پېژندګلوۍ په برخه کې په لنډ ډول د درس مطلب ووايي او بيا دې په خپلوکتابچو کې وليکي.

نهه ویشتم لوست

د پنسل اختراع

موخې:

۱. د لومړي ځل له پاره د پنسل د جوړېدو په هکله معلومات ورکول.
۲. دمتن لوستل او لیکل دي.

هڅوونکې پوښتنې:

۱. آیا تاسو پوهېږئ چې د پنسل قلم به څه ډول جوړ شوی وي؟
۲. تاسو فکر کولئ شئ چې دپنسل قلم به لومړی څه ډول و؟

دا څرګنده ده چې د پنسل قلم ټول زده کوونکي پېژني، خو په دې هکله به معلومات لاس ته راوړو چې د پنسل قلم د لومړي ځل له پاره څنګه جوړ شوی دی؟

په پخوا زمانو کې د سکرو په شان یوشی په انګلستان کې کشف شو، چې ګرافیت نومېده.او خلکو د رسم په کښلو کې ترې کار اخیسته، خو ستونزه دا وه، چې دې ګرافیت یا سکرو به لاسونه تورول. نو و پتیل شوه، چې دا ستونزه حل او کار اسان کړي.

همدا و چې ګرافیت یې د دوو لرګیو په منځ کې د تار په واسطه وتاړه. دا کار هم ستونزمن و ځکه چې دا لرګي باید څو ځلې خلاص او تړل شوي وای.

د کلونو په تېرېدو سره خلکو ته نوې نوې مفکورې پیدا شوې. په پایله کې یې دا پرېکړه وکړه:

لرګي چې په طبیعت کې ډېر او ارزانه پیدا کېږي. ګرافیت دې په دې توګه د لرګیو په منځ کې کېښودل شي، چې په آسانۍ سره د پنسل سر تېره او د لیکلو کار ترې واخیستل شي.

په همدې ډول د پنسل قلم چې تاسې کار ترې اخلئ ورو ورو په اوسنۍ بڼه او شکل منځ ته راغی.

نوي لغتونه:

ګرافيت-	دسکرو په شان مواد	ځوځلي-	ځوواره
ستونزه-	کړاو	بڼه-	شکل

ښوونکي ته لارښووني:

۱. ښوونکی دې متن د کتاب له مخې ولولي او د هغه په مطلب دې خبرې وکړي.
۲. متن دې د املا په توګه په زده کوونکو باندې وليکي.
۳. د پنسل دجوړېدو او منځ ته راتلو په پړاوونو دې وغږېږي.
۴. لاندې کلمې دې په تخته وليکي او زده کوونکې دې هغو ته جملې جوړې او په کتابچو کې دې وليکي! (ستونزمن ـ ګرافيت ـ تېره)

د زده کوونکو فعاليتونه:

۱. زده کوونکي دې متن ولولي او په مطلب دې خبرې وکړي.
۲. زده کوونکي دې په چوکاټ کې اړوندې کلمې په نښه او ديوې کرښې په مرسته دې وښيي.

نومونه	تېره، ستونزمن
صفتونه	تاسې، دغه
عدد او معدود	ګرافيت، انګلستان
ضميرونه	لومړی ، دوه لرګي

ارزونه:

۱. زده کوونکي په دې و پوهېدل، چې پنسل لومړی ځل په څه ډول منځ ته راغی؟
۲. پوه شول، چې پنسل له څه شی څخه جوړېږي؟
۳. متن لوستلی او ليکلی شي؟

کورنۍ دنده:

زده کوونکي دې د پنسل دجوړېدواو منځ ته راتلو مطلب په خپلو کتابچو کې وليکي.

دیرشم لوست

قیدونه

موخې:

۱. د قیدونو پېژندنه.

۲. د قیدونو په کارولو باندې پوهېدل.

۳. په متن کې د قیدونو پېژندل، لوستل او لیکل.

هڅوونکې پوښتنې:

۱. آیا تاسو د قید د کلمې په هکله څه اورېدلي دي؟

۲. تاسو د قید کلمې پېژنئ او په هغو باندې پوهېږئ، چې د قید کلمې له څه شي سره راځي؟

قید: هغه کلمه ده، چې د فعل د پېښېدو ځای، وخت او یا د هغه څرنګوالی وښیي. لکه: زه اوس راغلم. ته په جرئت وواېه! هلکان په منډه راغلل. ښوونکي درس ژر ژر ولوست.

د قید ډولونه:

۱. د زمان قید: هغه کلمه ده، چې د یو فعل د پېښېدلو وخت او زمان وښیي.
لکه: ما مې مور پرون ولیده، سپوږمۍ اوس راغله، زه پروسږکال بریالی شوم.

۲. د مکان قید: هغه کلمې، چې د یوه فعل د پېښېدلو ځای وښیي. لکه: احمد دلته دی، زه په ټولګي کې یم، احمد پاس وخوت، نجلۍ دلته وه، چوغکه پورته والوتله!

۳. د حالت قیدونه: هغه کلمې دي، چې د یوه فعل د پېښېدلو حالت وښیي. لکه: احمد په خندا راغی. سپوږمۍ له ژړا شنه شوه. تاکتاب ښه ولوست. زه په منډه راغلم. باران ورو ورو ورېږي.

نوي لغتونه:

پېښېدل- واقع کېدل

ښوونکي ته لارښوونې:

۱. ښوونکی دې متن ولولي او د قید ډولونه دې په مثالونو کې څرګند کړي.
۲. قیدونه دې په لاندې جملو کې په نښه او په زده کوونکو دې ولیکي.

الف. زموږ نیکونو خپله خاوره د خپلو متهو په زور ساتلې ده.
ب. هر سړی له خپلې کورنۍ سره په خوشحالۍ ژوند کوي.
ج. په ښې هوا کې ماشومان ژر ژر وده کوي.
د. ښوونځي ته په منډه ولاړشه! چې ډېر ناوخته دی.

د زده کوونکو فعالیتونه:

۱. زده کوونکي دې متن ولولي او د قیدونو په برخه کې دې معلومات وړاندې کړي.
۲. زده کوونکي دې د متن په زده کولو سره دا جملې بشپړې او په خپلو کتابچو کې دې ولیکي.

الف. قید هغه کلمه ده، چې ....
ب. د زمان قید هغه دی، چې ....
د. د حالت قید هغه قیدونه دي، چې............

ارزونه:

۱. آیا زده کوونکي د قید په معنا او مفهوم و پوهېدل؟
۲. زده کوونکي قیدونه په کلمو او جملو کې پېژندلی شي؟
۳. زده کوونکي قیدونه په ویلو او لیکلو کې کارولی شي؟

کورنۍ دنده:

زده کوونکي دې د څو ډولو قیدونو له پاره پنځه پنځه مثالونه په خپلو کتابچو کې ولیکي. اود قید ډولونه دې په کې وښیي.

يو د پرشم لوست

زلزله

موخې:

۱. د زلزلې د پېښېدو په هکله پوهېدل.
۲. د زلزلې د سختوالي د اندازه کولو د آلې سره بلدتيا او د هغې پېژندنه.
۳. د متن سم لوستل او سم ليکل.

هڅوونکې پوښتنې:

۱. تاسو خامخا کوم وخت د زلزلې په ټکانونو پوهېدلي ياست او د زلزلې له کلمې سره آشنا ياستئ؟
۲. تاسو پوهېږئ، چې ولې زلزله پېښېږي؟
۳. د زلزلې د پېښېدو په وخت کې ولې ډارېږو؟

کله کله به تاسې هم د ځمکې په ښورېدو پوه شوی ياست. يا به مو د ځمکې د ټکانونو په نتيجه کې ډېرې خرابۍ ليدلي وي. د ځمکې د غو ښورېدو او ټکانونو ته زلزله وايي.

زلزله د خدای (جل جلاله) لوی آفت دی او د ځمکې په سر له ډېرو ناوړو پېښو څخه ګڼل کېږي، چې د زرګونو انسانانو او نورو ژوندیو موجوداتو د مرګ سبب ګرځي. ښارونه، کلي، باغونه او هر څه ويجاړوي. راځئ په دې ځان پوه کړو چې زلزله څنګه منځ ته راځي؟ ځمکې پېژندونکي پوهان او څېړونکي تر ډېرو علمي څېړنو وروسته دې نتيجې ته رسېدلي دي، د خدای (جل جلاله) په امر زلزله د ځمکې د لاندېنۍ برخې د ډبرو د حرکت او ښويېدو څخه منځ ته راځي. کله هم دا ډبرې له يوې بلې سره ټکرې خوري. يا هم له يوه فشار سره پورته خواوو ته زور کوي. هغه ځای چې دا پېښې په کې منځ ته راځي د زلزلې مرکز بلل کېږي. د زلزلې د ټکانونو زور او شدت په مرکز کې تر نورو ټولو ځايونو زيات وي.

ځمکه پېژندونکي او د جغرافيې پوهان د زلزلې زور او سختوالی د زلزله سنج په واسطه چې (ريکټر) نومېږي، اندازه کوي.

نوي لغتونه:

آفت- مصیبت وېجاړ- وران پېښه- واقعه

رېکټر- هغه آله چې د زلزلې د زور او شدت اندازه پرې معلومېږي.

ښوونکي ته لارښوونې:

۱. ښوونکی دې متن ولولي او په مطلب دې خبرې وکړي.
۲. د زلزلې په عواملو دې معلومات ورکړي.
۳. متن دې د املاء په توګه په زده کوونکو ولیکي.
۴. د زلزلو د مرکزونو په برخه کې دې معلومات وړاندې کړي او د ځینو مشهورو زلزله لرونکو ځایونو څخه دې یاد ونه وکړي لکه: جاپان ، اندونیزیا ، امریکا ، چین او هندوستان.

د زده کوونکو فعالیتونه:

۱. زده کوونکي دې متن ولولي او په مطلب دې وغږېږي.
۲. لاندې پوښتنو ته دې ځوابونه ووایي او بیا دې په کتابچو کې ولیکي.

الف. زلزله څه شي ته وایي؟

ب. هغه ځای چې زلزله په کې پېښېږي او د زلزلې زور او سختوالی تر نورو ځایونو په هغه کې زیات وي څه نومېږي؟

ج. پوهان د زلزلې زور او شدت په څه شي اندازه کوي ؟

زده کوونکي دې د لاندې لغتونو معنا د چوکاټ له کلمو څخه پیدا او د هغو په مخ کې دې په خپلو کتابچو کې ولیکي لکه:

څپې ، مصیبت، زلزله سنج ، واقعه
هغه پوهان چې علمي څېړنې کوي.

الف. پېښه
ب. څېړونکي
ج. موجونه
د. رېکټر
هـ. آفت

ارزونه:

۱. آیا زده کوونکي د زلزلې په مطلب و پوهېدل؟
۲. زده کوونکي د زلزلو د پېښېدو په عواملو پوه شول؟
۳. زده کوونکي متن لوستلی او لیکلی شي؟

کورنۍ دنده:

زده کوونکي دې د زلزلې د پېښو او ورانیو په هکله ځوکرښې په خپلو کتابچو کې ولیکي.

دوه د پرشم لوست

رحمان بابا

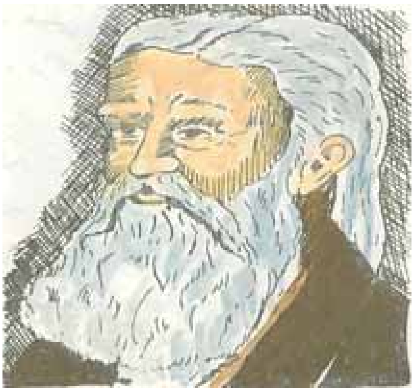

موخې:

۱. د رحمان بابا د شخصیت پېژندنه.
۲. د رحمان بابا له شعر او شاعرۍ سره بلدتيا.
۳. د متن لوستل او ليکل.

هڅوونکې پوښتنې:

۱. آيا تاسو د رحمان بابا نوم اورېدلی او هغه پېژنئ؟
۲. له رحمان بابا څخه به اشعار يا کوم کتاب را پاتې وي؟
۳. څه فکر کوئ، چې د رحمان بابا اشعار به کوم ښه والی ولري؟

عبدالرحمان بابا د پښتو ژبې نوميالی اديب او صوفي شاعر و، چې د پلار نوم يې عبدالستار او په ۱۰۴۲ هـ ق کال د پېښور د بهادر په کلي کې زېږېدلی دی.

د رحمان بابا د لوړ شخصيت او پېژندنې له پاره دومره بس دی، چې ټول خلک ورته بابا وايي. نوموړی د اشعارو يو خوږ ديوان لري، چې لوړ ارزښتمن مضامين يې په ساده او ښکلو الفاظو کې بيان کړي دي. د ده اشعارو ته يې هغه خوند ورکړی، چې د نورو پښتنو شاعرانو په اشعارو کې د هر لړ ليدل کېږي.

دا نامتو شاعر او اديب د ځينو سندونو له مخې په ۱۱۲۸ هـ ق کال وفات شوی او د پېښور د هزار خانې په هديره کې ښخ دی. د ده له کلام څخه يوه بېلګه:

کر ګلو کړه چې سيمه دې ګلزار شي	اغزي مه کره چې پښو کې به دې خار شي
ته چې بل په غشو ولې هسې پوه شه	چې همدا غشی به ستا په لور ګوزار شي
کوهی مه کينه د بل سړي په لار کې	چېرې ستا به د کوهي په غاړه لار شي
نن چې صبحه ده روښانه لا رصحيح کړه	ناګهانه به دا صبحه شب تار شي
که بل بد کاندي ته ښه ورسره وکړه	هر يو نخل چې مېوه لري سنګسار شي

«رحمان بابا»

نوي لغتونه:

نوميالی-	مشهور او د نوم خاوند	ښخ-	خاورو ته سپارل شوی
اديب-	شاعر او ليکوال	مه کينه-	يعني کيندل مه کوه
کوهی-	څاه	بېلګه-	نمونه

ښوونکي ته لارښوونې:

۱. ښوونکی د ې متن او شعر ولولي او هغه دې پوره معنا کړي.
۲. متن دې په زده کوونکود املا په توګه ولیکي!
۳. په شعر کې دې هم وزنه کلمې زده کوونکو ته وښيي.
لکه: (خار، لار، تار او نور.)

ښوونکی دې د رحمان بابا په لاندېنیو نومونو باندې پوره رڼا واچوي او زده کوونکي دې په خپلو کتابچو کې ولیکي.
(عبدالرحمان بابا- رحمان بابا- عبدالرحمان مومند ، صوفي عبدالرحمان او د پېښور(بلبل.)

د زده کوونکو فعالیتونه:

۱. زده کوونکي دې متن ولولي او شعر دې معنا کړي.
۲. شعر دې په ساده نثر واړوي.
۳. دا نیمګړې جملې دې د متن په لوستلو بشپړې او بیا دې په کتابچو کې ولیکي.

الف. د رحمان بابا لوړ شخصیت له دې څخه معلومېږي چې ټول خلک ....
ب. رحمان بابا د پښتو ژبې یو...................................
ج. ساده او ښکلو الفاظو د رحمان بابا اشعارو ته هغه خوند ورکړی چې د ....
د. له رحمان بابا څخه د اشعارو یو ....
ه. نن چې صبحه ده روښانه لار.......................
د. زده کوونکي دې متن له شعر سره پوره تکرار او بیا دې په یاد زده کړي.

ارزونه:

۱. آیا زده کوونکي د رحمان بابا شعر معنا کولی شي؟
۲. زده کوونکي دا بیتونه په نثر اړولی شي؟
۳. آیا زده کوونکي د رحمان بابا دا شعر له یاده ویلی شي؟

کورنۍ دنده:

زده کوونکي دې د رحمان بابا د پېژندنې له پاره متن ولولي او د هغه مطلب دې په یاد زده کړي.

دري د پرشم لوست

فعل او د هغه ډولونه

موخې:

۱. د فعل په معنا او مفهوم باندې پوهېدل او په جملو کې د هغو پېژندل.
۲. د فعلونو په ډولونو باندې پوهېدل.
۳. په لیکنو کې د فعلونو سم کار ول او سمه لوستنه.

هڅوونکې پوښتنې:

۱. آیا تاسو کوم وخت د فعل کلمه اورېدلې ده؟
۲. تاسو په خپلو خبرو اترو کې له فعلونو څخه کار اخلئ؟
۳. څه فکر کوئ، چې فعلونه په وینا کې څه ارزښت لري؟

فعل: هغه کلمه ده چې له درې ګونو زمانو څخه په یوه زمانه کې د یوه کار کول او پېښېدل را وښیي.

فعل د وینا ډېره ارزښتمنه برخه ده بې له هغه څخه د جملې معنا نه بشپړېږي.

فعل کله هم په یوازې توګه په خپله د یوې جملې مفهوم افاده کوي.

لکه: ځم، ګوري، اخلو، اغوندو اونور.

فعلونه د زمانې له مخې په درې ډوله دي:

د حال زماني فعل:

هغه کلمه ده، چې د یوه کار کول په حال یا جاري زمانه کې څرګند کړي.

لکه: زه کتاب لولم، دی ډوډۍ خوري، هغه تاګوري، احمد درس وایي، مور خاندو، هغه راغی.

د تېرې زمانې فعلونه:

هغه فعلونه دي چې د یوه کار کول په تېره زمانه کې وښيي.

لکه: تا هلک وواهه، ما ډوډۍ خوړلې ده، هغه درس لوستلی و، احمد پرون تللی و، هلکانو غوزان وخوړل، ما درس لوسته چې دی راغی، مور ډوډۍ پخه کړې وه.

دراتلونکې زمانې فعلونه :

هغه فعلونه دي، چې کار کول په راتلونکې زمانې کې را ښکاره کړي.

لکه: زه به کامیاب شم. ته به کورته لاړ شې. احمد به خط ولیکي. سږکال به سوکالي وي. که باران ودریده ته به راشې!

نوي لغتونه:

بنسټ – تهداب
مستقبل- راتلونکې، آینده
ماضي- تېرمهال، تېره زمانه
سوکالي- آسوده ګي

ښوونکي ته لارښوونې:

۱. ښوونکی دې متن ولولي او د فعلونو ډولونه دې په مثالونو کې څرګند کړي.
۲. د دغې هرې برخې دې بېله بېله څرګندونه وکړي.
الف. د حال فعلونه:
ب. د ماضی یا تېر مهال فعلونه:
ج. د مستقبل یا راتلونکې زماني فعلونه:

د زده کوونکو فعالیتونه:

۱. زده کوونکي دې متن ولولي او د درس په مطلب دې وغږېږي.
۲. په لاندې جملو کې دې فعلونه او د هغو ډولونه وښیي.
الف. د افغانستان پخوانی نوم آریانا و.
ب. افغانان روڼ تاریخ لري.
ج. موږ به په زیار خپله خاوره ودانه کړو.
د. ټول افغانان د احمد شاه بابا په کارنامو ویاړي.
هـ. بې علمه ژوندون ګران دی.

ارزونه:

۱. آیا زده کوونکي د فعلونو په معنا او مفهوم وپوهېدل؟
۲. د فعلونو ډولونه یې هم وپېژندل؟
۳. فعلونه په سمه توګه کارولی شي؟
۴. متن لوستلی او لیکلی شي؟

کورنۍ دنده:

زده کوونکي دې د نازوانا په رباعۍ کې فعلونه په نښه او په کتابچو کې دې ولیکي.

سحر ګه وه د نرګس لېمه لانده   څاڅکي څاڅکي يې له سترګو څڅېده
ما ویل: څه دې ښکلې ګله ولې ژاړې   ده ویل: ژوند مې دی یوه خوله خندېده

څلور د پرشم لوست

د بشر لوی مخترع

موخې:

۱. د بشر له سترو خدمتګارانو څخه د اديسن پېژندنه.
۲. د اديسن د خدمتونو په ارزښت باندې پوهېدل.
۳. د متن سم لوستل او سم ليکل.

هڅوونکې پوښتنې:

۱. تاسو د بشر د سترو خدمتګارانو له پېژندنې سره مينه لرئ؟
۲. ستاسو په نظر بشر ته لوی خدمت کوونکي د قدر وړ دي؟
۳. آيا تاسو د برېښنا منځ ته راوړل د بشريت له پاره ستر خدمت بولئ؟
۴. تاسې پوهېږئ چې دا لوی خدمت کوونکي به څوک وي؟

په (۱۸۴۷) ميلادي کال په امريکا کې يو ماشوم وزيږيد. دی لا اوه کلن نه و چې په ښوونځي کې شامل شو. ده د ښوونځي د درس له زده کړې څخه سربېره د خپلو ځمکو په کرنه کې هم کار کاوه.

څه موده يې ورځپاڼې چلولې. په پنځلس کلنۍ کې يې د چاپ ماشين واخيست. خپله ورځپاڼه يې پرې چاپوله. په شپاړس کلنۍ کې يې کور او کلی پرېښود. نيويارک ته لاړ. د پنځو کلونو په موده کې يې يو سلو دوه ويشت اختراعګانې وکړې. ګرامافون يې جوړ کړ، چې لومړی ځل يې د ويونکي ماشين ږغ په نړۍ کې خپور کړ. څه موده وروسته له برقي قوې څخه د روښنايي په فکر کې شو، چې دا کار ډېر ورته ناشونی ښکارېده، خو دی بې هيلې نشو. خپل کارته يې په کلک عزم ملا وتړله، ترڅو چې په (۱۸۷۹) ميلادي کال کې د اکتوبر په ۲۱ ورځ اديسن په دې بريالی شو، چې د برېښنا بهير په ګروپ کې د روښنايۍ په توګه راولي.

دغه ستر خدمت کوونکي په (۱۹۳۱) ميلادي کال کې له دې فاني نړۍ څخه سترګې پټې کړې.

نوي لغتونه:

بريالی- کامیاب
بهیر- جریان
ناشونی- نه کېدونکی
بې هيلي- نا امید
روښنايي- رڼايي

ښوونکي ته لارښوونې:

۱. ښوونکی دې متن ولولي او د اډیسن د لوی خدمت په ارزښت دې خبرې وکړي.
۲. متن دې د املا په توګه ووايي او زده کوونکي دې په کتابچو کې وليکي.
۳. لاندې بیتونه دې په تخته وليکي معنا دې کړي او په هغه کې دې نومونه په نښه کړي.
دمثال په ډول: بصيرت او علم (د معنا نومونه دي)

بصيرت او علم نشته په کتاب کې
که څه نه وي د مغزو په پېچ وتاب کې
پوهه تولـه راوتلي لـه مغزو ده
هسې نه چې پــه دا ډېرو کتابــو ده
(الفت)

د زده کوونکو فعاليتونه:

۱. زده کوونکي دې متن ولولي او د اډيسن په هکله دې خبرې وکړي.
۲. په لاندې جملو کې دې سمې جملې په (ص) سره په نښه کړي.
   الف. اديسن د امريکا خلکو ته خدمت وکړ.
   ب. اديسن يوازې ګراما فون اختراع کړ.
   ج. اديسن له برقي انرژۍ څخه روښنايي منځ ته راوړه.
   د. د اديسن کار او تجربو نتيجه ورنه کړه.
   هـ. د ۱۸۷۹ ميلادي کال د اکتوبر ۲۱ ورځ د ټولې دنيا له پاره يوه مهمه ورځ وه.
   دغه ستر خدمت کوونکې په ۱۹۳۱ ميلادي کال کې وزېږيد.

ارزونه:

۱. زده کوونکي په دې و پوهېدل چې اديسن د برق په اختراع کولو سره بشر ته لوی خدمت وکړ؟
۲. په دې پوه شول چې د اديسن نوم د سترو خدمتونو په کولو سره تل ژوندی پاتې دی؟
۳. متن لوستلی او ليکلی شي؟

کورنۍ دنده:

زده کوونکي دې د اډيسن په هکله د خپلې کورنۍ غړو په تېره خويندو او وروڼو ته کيسې وکړي او دلوست مطلب دې په لنډه توګه په خپلو کتابچو کې وليکي اوپه ياد دې زده کړي.

پنځه د پرشم لوست

بیټ نیکه

موخې:

۱. د یوه مشهور نیکه او پیاوړي شاعر په توګه د بیټ نیکه پېژندنه.

۲. د متن سم لوستل او سم لیکل دي.

هڅوونکې پوښتنې:

۱. آیا تاسو له پخوانیو شاعرانو او نیکونو څخه د چا نوم اورېدلی دی؟

۲. پښتو ژبې په پخوا زمانو کې هم مشهور او پیاوړي شاعران درلودل؟

۳. تاسو د بیټ نیکه نوم اورېدلی، د هغه د مناجاتو اوشاعرۍ په هکله څه پوهېږئ؟

بیټ نیکه بېټنی، او بټن د پښتنو لـه مشهورو نیکونو او لرغونو شاعرانو څخه و. چې د (۳۰۰ او ۴۰۰ هـ) کلونو په شاوخوا د سلیمان غره په لمنو کې یې ژوند کـاوه. تـر ټولـو پخـوانی کتـاب چې د دې نیکـه نـوم او اشعـار پـه کـې راغلي دي. دسلیمان مـاکو د تذکرةُ الاولیا کتـاب دی،چې پـه ۶۱۲هـ. ق کـال کې لیکل شوی دی.

د بیټ نیکه له اشعارو څخه ځرګندېږي، چې ده په خپلو اشعارو کې د نورو ژبو کلمې نـه دي راوړي. یـوازې د پـښتو سـوچه کلمـې یـې غـوره کـړې دي او دکلمو کار ول یې په داسې توګه شوي،چې اشعار یې ډېر سپېڅلي، ساده او روان دي.

د بیټ نیکه مناجات

لویه خدایه لـویـه خـــدایـه! | ستـا پـــه مـینـه په هـر ځایه
غـــر ولاړ دی درنــــاوي کـــې | ټولـــه ژوي پـــه زاري کـــې
دلــتـــه دي دغــــرو لــمنـــې | زمونږ کیږدۍ دي په کې پلنې
دا وګړي ډېر کـړي خــدایــه!
لــویــه خــدایه لـویه خدایـه!
هسک اوځمکه نغښته ستاده | د مــــړو وده لــــه تـــا ده
دا پالـنـه ستــــا ده خــدایـــه! | لویـه خدایه لویه خــدایـه

نوي لغتونه:

درناوی- درنښت | ژوي- ښاروي حيوانات | وده- لوېدنه
سوچه- سپېڅلې | نغښتې- تاوکړې، پېچلې | وګړي- خلک

ښوونکي ته لارښووني:

۱. ښوونکی دې متن ولولي او دهغه په هکله دې خبرې وکړي.
۲. متن او شعر دې په زده کوونکو باندې د املا په توګه وليکي.
۳. په متن کې راغلي صفتونه دې په نښه او زده کوونکي دې په کتابچو کې وليکي.
لکه: (لويه، مشهور، سوچه، پخوانی، تاريخي، سپين، ساده، روان) اونور...

د زده کوونکو فعاليتونه:

۱. زده کوونکي دې متن ولولي او شعر دې په ياد زده کړي.
۲. دا لاندې جملې دې د درس په پوهېدو سره بشپړې او په کتابچو کې وليکي.

الف. بيټ نيکه له مشهورو نيکونو څخه و چې په .... او .... هـ ق کلونو دسليمان د غرونو په لمنو کې اوسيده!
ب. تر ټولو پخوانی کتاب چې د بيټ نيکه نوم او اشعاريې راوړي د .... کتاب دی.
چې ....ليکلی دی.

زده کوونکي دې په دې لاندې جملو کې صفتونه په نښه او په خپلو کتابچو کې وليکي!
د بيټ نيکه د مناجاتو له مخې معلومېږي، چې د ده اشعار ډېر سپېڅلي، ساده او روان دي. د نورو ژبو کلمې يې هم په کې نه دي را وړي. سوچه د پښتو ژبې کلمې يې کارولې دي.

ارزونه:

۱. زده کوونکي متن لوستلی او د املا په توګه يې ليکلی شي؟
۲. زده کوونکو بيټ نيکه وپېژانده او له شاعرۍ سره يې آشنا شول؟
۳. زده کوونکي د بيټ نيکه مناجات له ياده ويلی شي؟

کورنۍ دنده:

زده کوونکي دې دا کلمې لومړی معنا او بيا دې په جملو کې وکاروي او په خپلو کتابچو کې دې وليکي.

لکه: درناوی، ژوی، بورجل، مېشته، وده

شپږم د پرشم لوست

د فعل ریښه

موخې:

۱. د فعلونو د ریښو پېژندل.

۲. په فعلونو کې د ریښو ارزښت.

۳. په لیکلو او لوستلو کې د فعلونو سم کارول.

هڅوونکې پوښتنې:

۱. تاسو څه فکر کوئ فعلونه هم ریښې لري؟

۲. ستاسو په نظر ریښې د فعلونو په جوړښت کې مهمې دي؟

د فعلونو ریښې:

ریښه د فعل اصل او بنسټ دی او د فعل هغې برخې ته ویل کېږي، چې تاړي یا وندونه ور پورې ونښلي او نورې کلمې ترې جوړې کړي.

لکه: د (خوړ) کلمه د یوې ریښې په شکل په نورو مثالونو کې وګورئ:

خوړلی، وخوړ، خوړلی و، خوړلې ده، خوړونکې، خوړل شوی، وبه خوړلی شي خوړلی به وي.

لکه: څنګه چې ریښه د فعل اصل او بنسټ جوړوي. په نومونو کې هم ریښه اصل دی او له تاړو سره نوې کلمې جوړولی شي.

د مثال په توګه د کار کلمه په نورو مثالونو کې وګورئ: کاریګر، ناکاره، بېکار، بېکاره، کارکوونکې، هم کار، او نور....

همدارنګه د زړه کلمه هم په نورو مثالونو کې لیدلی شئ: زړ ور، بې زړه، نازړه، زړن، زړه سوی، له زړه اونور...

نوي لغتونه:

بنسټ-	تهداب	زړن-	زړور
نازړه-	ډارن	تاړي-	وندونه
مختاړي-	پېشوندونه	روستاړي –	پسوندونه

ښوونکي ته لارښوونې:

۱. ښوونکی دې متن ولولي او په مطلب دې خبرې وکړي.
۲. ښوونکی دې متن د املاء په توګه په زده کوونکو باندې ولیکي.
۳. ښوونکی دې په دا لاندې کلمو کې رېښه وښیې او په زده کوونکو دې ولیکي.

الف. (لید): لیدنه، لیدونکی ، لیدل، ولید ، لیدلی، ولیدل.

ب. (کوت): وکوت، کتلی، کتل شوی، کاته ، کتل.........

ج. (فکر): بې فکره، بافکره، هم فکره، بې فکري........

د. (لاس): لاسي، بی لاسه، برلاسه، په لاس ....

د زده کوونکو فعالیتونه:

۱. زده کوونکي دې متن ولولي او په مطلب دې خبرې وکړي.
۲. زده کوونکي دې رېښه تعریف، په مثالونو کې څرګنده او په کتابچو کې ولیکي.
۳. زده کوونکي دې په لاندېنیو کلمو کې رېښه په نښه کړي.

الف. (پوه): پوهنه، پوهول، پوهنتون، پوهان، پوهنوال، پوهیالی، ناپوه.

ب. (مخ): مخونه، مخکې، مختاړي، مخور، بې مخي، بې مخه.

ج. (سر): سرور، بې سره، له سره، سردار، سره.

ارزونه:

۱. آیا زده کوونکي د رېښو په معنا او مطلب باندې و پوهېدل؟
۲. زده کوونکي کولی شي چې په کلمو کې رېښه وپېژني؟

کورنۍ دنده:

زده کوونکي دې د متن لنډیز په کتابچو کې ولیکي او هغه دې له مثالونو سره په یاد زده کړي.

اووه د پرشم لوست

کوچنیان

موخې:

۱. په کینې او رخې باندې د زده کوونکو پوهېدل.
۲. زده کوونکي وپوهېږي چې دښمنۍ او کینه ښه کار نه دی.
۳. د متن لوستل او لیکل.

هڅوونکې پوښتنې:

۱. آیا تاسو د کینې او حسد په مفهوم باندې پوهېږئ؟
۲. کوم وخت داسې پېښې شوي چې له چاسره مو کینه او رخه پیدا شوې وي؟
۳. ستاسو په فکر کینه او رخه څه ډول عمل دی؟

ارواښاد ګل پاچا (الفت) په خپل مشهور کتاب ((غوره نثرونه)) کې لیکلي دي:

((..... زه په ماشومانو کې ځینې داسې لوی خویونه او ستر صفتونه وینم، چې هغه په لویانو کې نشته. هغه کسان چې لویې لري، ځانونه ورته لوی او زورور ښکاري. د خپلې کینې او بغض په وړاندې ډېر کمزوري دي. زه او ته که هر څومره لوی شو، قوت ومومو، په خپلو غلیمانو رحم نه شو کولی. په زورورو باندې قهر او غضب ډېر زورور دي. مګر ماشومان دغه راز نه دي. د دوی په زړونو کې که عناد او کینه پیدا شي، ډېر ژر یې له منځه وړی شي. یوه شېبه وروسته له هغه چا سره مینه کوي، چې مخکې یې ورسره منګولې لګولې.

دا کار لویان نه شي کولی. لوی خلک د خپل قهر او غضب په وړاندې ډېر واړه او کمزوري دي.

دا زور او قوت د کوچنیانو په برخه رسیدلی دی، چې د کینې او عناد اور مړ کړي او دا جهنم په ګلزار بدل کړي.

نوي لغتونه:

اروابناد-	مړ، ببنل شوی	عناد-	کینه
غوره-	په زړه پوري	ګلزار-	دګلو سیمې
حسد-	رخه	بُغض-	کینه

ښوونکي ته لارښوونې:

۱. ښوونکی دې متن ولولي او په مطلب دې خبرې وکړي.
۲. د کینې، رخې او د ښمنۍ په کلمو دې پوره څرګندونې وکړي.
۳. متن دې د املاء په توګه په زده کوونکو ولیکي.
۴. زده کوونکي دې په څلورو ډلو وویشي او دوی ته دې دا سې سپارښتنې وکړي:
لومړۍ ډله: دمتن یوه یوه جمله دې ولولي او په تخته دې ولیکي.
دوهمه ډله: په متن کې دې نومونه په نښه کړي، لکه: ګل پاچا اُلفت (خاص نوم)
دریمه ډله: په متن کې دې راغلي (صفتونه) وښيي! لکه: ستر (اصلي صفت)
څلورمه ډله: په متن کې دې مترادفې او متضادې کلمې څرګندې کړي.
مترادفې کلمې لکه: رخه او حسد _ عناد او کینه
متضادې کلمې، لکه: لویان او واړه _ زورور او کم زوری

د زده کوونکو فعالیتونه:

۱. زده کوونکي دې متن ولولي او هغه دې په لنډ ډول ووايي.
۲. زده کوونکي دې لاندې کلمې په مناسبو جملو کې راوړي.

الف: لویان	د. عناد	ز. قوت
ب. بغض	هـ. کمزوری	ح. ګلزار
ج. زورور	و. مینه	

ارزونه:

۱. زده کوونکي د کینې اورخې په معنا او مطلب و پوهېدل؟
۲. آیا زده کوونکي د کینې او دښمنۍ په هکله یوه مقاله لیکلی شي؟
۳. زده کوونکي متن لوستلی او خبرې پرې کولی شي؟

کورنۍ دنده:

زده کوونکي دې یوه لنډه مقاله د کینې او رخې په هکله په خپلو کتابچو کې ولیکي او بیا دې سباته خپلو ټولګیوالو ته ولولي.

اته دېرشم لوست

دغوږونو ساتنه

موخې:

۱. دغوږونو په ارزښت او ګټو باندې پوهېدل.
۲. زده کوونکي پوهېږي چې دغوږونو پاک ساتل دروغتيا له پاره ډېره ضروري او حتمي خبره ده.
۳. دمتن لوستل او ليکل.

هڅوونکې پوښتنې:

۱. ستاسو په فکر دغوږونو سلامتي او روغتيا په ژوند کې څه اغېزه لري؟
۲. موږ د خپلو غوږونو دسلامتيې او ساتنې له پاره بايد څه وکړو؟

غوږونه زموږ د بدن اساسي برخه ده، چې دهغو له لارې ډول ډول آوازونه اورو، غوږ درې برخې لري:

۱. د غوږ باندينۍ برخه: هغه برخه ده، چې موږ يې له بهر څخه ګورو او د غږ څپې لومړی له دغې برخې سره لګيږي. بيا دغوږ د ننه نلۍ ته چې (د اورېدو دنلۍ په نامه يادېږي) داخلېږي. د دې نلۍ د پاسه واړه ويښتان دي، چې مکروبونه، دوړې او خځلې د غوږ دننه داخلېدو ته نه پرېږدي. د اورېدو په نلۍ کې الله (جل جلاله) يو خاص ډول غُدې پيدا کړې دي، چې سرېښناکه ماده لري. دا غُدې د غوږ په پورتنۍ برخه کې هم لږ غوندې سرېښناکه ماده لري، چې غوږ له زخمي کيدو څخه ساتي.
د اورېدو د نلۍ په دننه برخه کې يوه نازکه پرده ده، چې د غوږ پرده ورته ويل کېږي. کله چې دغږ څپې له دغې پردې سره ولګيږي، نو په کې اهتزاز (رپا) پيدا کېږي. دغه پرده له ډېر تېز اودرانده آوازاو چاودنې څخه شلېدای هم شي.

۲. د غوږ منځنۍ برخه: دا برخه د يوې نلۍ په واسطه له ستونې سره يو ځای شوې ده. د والګې (ريزش) په وخت کې چې د پزې او ستونې د ننه خيرې يا نور شيان را ټول شي، نو د غوږ په دغه نلۍ کې سوی او درد پيدا کېږي، او غوږ په لنډ مهاله توګه بندېږي.

۳. د غوږ دننه برخه: دا برخه بیضوي ډوله شکل لري. په هغو کې یو غړی دی، چې انډول ساتي. د دغه غړي د ننه درې نلونه دي چې د یوه خاص ډول مایع څخه ډک دي.

کله چې د غږ څپې زموږ له غوږونو سره ولګېږي، نو د غوږ په پرده کې رپا پیدا شي. دا رپا د غوږ له منځنیو برخو څخه تیرېږي او مغزوته رسېږي او په دې ډول موږ غږ اورو.

ښوونکي ته لارښووني:

۱. ښوونکی دې متن ولولي او د غوږونو په ارزښت دې خبرې وکړي.
۲. د غوږونو ارزښتمنې دندې او په سلامتی کې دې د هغو رول وښيي.
۳. زده کوونکو ته دې په ډله ییزه توګه لارښوونه وکړي چې د پوښتنې ځواب ووايي او بیا دې له هرې ډلې څخه یو تن خپله لیکل شوې پاڼه ولولي.
۴. د غوږونو د پاک ساتلو په هکله دې زده کوونکو ته معلومات ورکړي.

د زده کوونکو فعالیتونه:

۱. زده کوونکي دې متن ولولي او په لنډ ډول دې پرې خبرې وکړي.
۲. لاندې پوښتنو ته ځوابونه ورکړئ او د پاراګراف په شکل یې په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

الف. موږ غږ د څه شي په واسطه اورو؟
ب. غوږ څو برخې لري؟
ج. موږ غږ څنګه اورېدلی شو؟

ارزونه:

۱. آیا زده کوونکي دغوږونو په ارزښت او ساتنې و پوهېدل؟
۲. زده کوونکي پوه شول چې دغوږونو ارزښتمنه دنده څه شی ده؟
۳. زده کوونکي متن لیکلی او لوستلی شي؟

کورنۍ دنده:

زده کوونکي دې دغو ږونو دساتلو او ارزښت په هکله یوه لنډه مقاله په خپلو کتابچو کې ولیکي.

نهه د یرشم لوست

ملي یووالی

موخې:

۱. زده کوونکي دې د یووالي په معنا او مفهوم باندې وپوهېږي.
۲. د یو والي په ارزښت باندې پوهېدل.
۳. د متن لوستل او لیکل.

هڅوونکې پوښتنې:

۱. آیا تاسو د یووالي د کلمې په معنا او مفهوم پوهېږئ؟
۲. تاسې پوهېږئ چې یووالی هېواد ته څه ګټې لري؟
۳. د تاسو په فکر موږ باید د یووالي له پاره څه وکړو؟

یووالی

لــکه بــاغ یــو مــمــلــکــت وګـڼــه وروره
په کې هـر قـسم ګـلـونـه بـوټـي ګـــوره!
ونــې ډېــرې خــو بـــاغ یــو دی کـه پـوهـېـږې
کــه کــوې بــل رنـګـه فـکـر ډېـــر غـولـېـږې
د وه سـکـه ورونـه لـري بـېـل بـېـل نـومـونـه
بـېـل رنــګـونــه بـېـل غـــړونـه بـېـل خـویـونـه
مــګـــر دواړه او سپـېدونـکـي د یـو کـور دي
د یـوې سترګـې پـه کـور کـې سپـیـن او تــور دي
(اُلفت)

نوي لغتونه:

بېل- جلا
وګڼه- وشمېره، ومنه، قبول کړه

ښوونکي ته لارښوونې:

۱. ښوونکی دې شعر ولولي اومعنا دې کړي.

۲. د شعر په مطلب دې خبرې وکړي.

۳. د یووالي په ارزښت دې وغږیږي.

۴. شعر دې د املاء په توګه په زده کوونکو ولیکي.

د زده کوونکو فعالیتونه:

۱. زده کوونکي دې متن ولولي او د هغه په مطلب دې خبرې وکړي.

۲. لوستل شوی شعر دې په نثر واړوي او په کتابچو کې دې ولیکي.

۳. لاندېنۍ کلمې دې په جملو کې وکاروي او په خپلو کتابچو کې دې ولیکي:

الف. وګنه
ب. سکه
ج. بېل
د. ا وسیدونکي
هـ. ورونه

ارزونه:

۱. آیا زده کوونکي دیووالي په معنا او مفهوم وپوهېدل؟
۲. زده کوونکي د یووالي په ارزښت وپوهېدل؟
۳. زده کوونکي متن لوستلی او لیکلی شي؟

کورنۍ دنده:

زده کوونکي دې په خپلو کتابچو کې د یووالي په هکله یوه مقاله ولیکي.

څلوېښتم لوست

د تېرمهال فعلونه

موخې:

۱. د تېر مهال د فعلونو پېژندل.

۲. دتېرمهال دفعلونو د ډولونو پېژندل.

۳. په لوستلو او ليکلو کې د تېر مهال د فعلونو سم کارول.

هڅوونکې پوښتنې:

۱. آيا تاسو په فعلونو کې د تېرمهال فعلونه پېژنئ؟

۲. دتېرمهال فعلونه له نورو فعلونو سره څه توپير لري؟

۳. د تېرمهال د فعلونو د ډولونو په هکله څه ويلی شئ؟

د تېرمهال يا ماضي فعلونه

هغه فعلونه چې په تېره زمانه کې دکار پېښېدل وښيي، لکه: ما ډوډۍ خوړلې وه، تا خط ليکلی و.

د تېرمهال فعلونه دا لاندې ډولونه لري:

مطلقه ماضي: چې يو کار مطلقاً په تېره زمانه کې راوښيي. لکه: تاوليد. ما ناک وخوړ. هلک يې پرون وواهه. خط يې وليکه. دوی ولمبل. امتحان يې واخيست.

استمراري تېره زمانه:

چې د فعل دوام يا بهير اوس مهال پورې وښيي، لکه: تاليده، هلک يې واهه، خط يې ليکه، دوی لمبل، امتحان يې اخيسته، او نور.

نږدې تېره زمانه:

هغه چې اوس مهال ته نږدې وي لکه: ماليدلی دی، پيشوېې وهلې ده، خط يې ليکلی دی، دوی لمبلي دي، امتحان يې اخيستی دی، منه يې خوړلې ده.

لرې ماضي:

چې له اوس مهال څخه لرې وي، لکه: ماليدلی و. هلک يې وهلی و. مقاله يې ليکلې وه. دوی لمبلي وو. آزموينه يې اخيستلې وه. منه يې خوړلې وه.

احتمالي يا شكي ماضي:

چې يو کار په تېره زمانه کې له شک او ترديد سره وښيي. لکه: تا به ليدلی وي. هلک به يې وهلی وي. ډوډۍ به يې خوړلې وي. مورې به ويلي وي.

نوي لغتونه:

تېرمهال- تېروخت
احتمالي- له شک او ترديد سره
لامبل- ځان مينځل

ښوونکي ته لارښووني:

۱. ښوونکی دې متن ولولي او د تېر مهال دفعلونو د ډولونو په هکله دې څرګندونې وکړي.
۲. متن دې داملاء په توګه په زده کوونکو باندې وليکي.
۳. په ګروپيزه توګه دې په زده کوونکو باندې متن ولولي، ترڅو دوی په پای کې يوبل ته څرګندونې وکړي.
۴. د تېرو زمانو توپير دې په مثالونو کې وښيي، بيا دې زده کوونکي هغه په کتابچو کې وليکي.

د زده کوونکو فعاليتونه:

۱. زده کوونکي دې متن ولولي او بيا دې په لنډه توګه د هغه مطلب ووايي.
۲. زده کوونکي دې په لاندې جملو کې د ماضي فعلونو ډولونه وښيي او په کتابچو کې دې وليکي.

الف. ملاريا يوه وژونکې ناروغي ده.
ب. که لمر نه وای ځمکې پر مخ به ژوند نا ممکن و.
ج. بدني روزنه د انسان د روغتيا له پاره ډېر ارزښت لري.
د. ما فکر کاوه چې تا به د حبيب الله ترې ډېر کتابونه لوستلي وي.
هـ. زه به د پاڅون صاحب کتابونه تاته راوړم.

ارزونه:

۱. آيا زده کوونکو د تېرمهال فعلونه وپېژندل؟
۲. د تېرمهال فعلونه کارولی شي؟
۳. دتېرې زماني فعلونه له يوبل څخه توپيرولی شي؟

کورنۍ دنده:

زده کوونکي دې متن په لنډه توګه په کتابچو کې وليکي او هغه دې په ياد زده کړي.

یو څلوېښتم لوست

د نشه يي توکو اغېزې

موخې:

١. زده کوونکي د نشه يي موادو په اغیزو او زیانونو وپوهېږي.
٢. متن سم ولولي او سم يې وليکي.

هڅوونکې پوښتنې:

١. آيا تاسو نشه يي توکي پېژنئ؟
٢. د نشه يي توکو په زيانونو پوهېږئ؟
٣. ستاسو په نظر نشه کوونکي خلک سم او مناسب کارونه کوي؟

د تاريخ په اوږدو کې پوهانو د نشه يي توکي په اغېزو ژورې څېړنې ترسره کړې چې په زړه پورې پايلې يې لاس ته راوړې دي. زموږ په چاپېريال کې داسې توکي شته چې ځانته غذايي خواص لري او په بدن کې شحمي، پروتيني، قندي مواد او ډول ډول ويټامينونه منځ ته راوړي، لکه: مېوې، سابه، غوښې، او نور چې د ژوند د پاينټ روغتيايي او سوکالۍ سبب کيدلی شي.

زموږ په چاپېريال کې داسې توکي هم موجود دي، چې نه يوازې غذايي او روغيتايي خاصيت او ځانګړني نه لري، بلکې ډېر تخريبوونکي او وژونکي هم دي. لکه: چرس، بنګ، شراب، ترياک، هېروين، اونور.

هغه انسان چې يو وخت روغ رمټ، د فکري قوت خاوند، د غښتلې ارادې او ښو کړو وړو له امله په خپله ټولنه کې د درناوي او باور وړ وي. د دغو نشه يي توکو په کارولو سره دا توان نه لري، چې له ځايه وخوځېږي. دا خو لاڅه چې دخپل ځان او يا کورنۍ له پاره زيار وباسي او اړتياوې يې پوره کړي.

دا اخته کسان خيرن، بوی ناک په هر ځای کې پراته، د خپلو کورنيو له خوا شړل شوي او په کرکه ورته کتل کېږي. دوی يوازې د هغو توکو په فکر کې وي، چې اوس يي بې له هغو څخه آرام ژوند نشته. په هره وسيله چې کولی شي حتی د غلا، او وژنې له لارې هغه نشه يي مواد لاس ته راوړي. دا په نشه روږدي کسان ورو ورو خپله روغتيا او سلامتي له لاسه ورکوي او په ډول ډول ناروغيو اخته کېږي.

په لومړيو وختونوکې بې خوبي، سرخوږي، نا آرامي، درنګ ژېړ والي، يا تورولی، د زړه او د سږو سرطان، د پوستکي ډول ډول ناروغۍ او په پای کې په ليونتوب اخته او د مړيني سبب يې ګرځي.

نوي لغتونه:

چاپېريال- محيط
بوخت- اخته
بقا- پايښت
کړه وړه- چارې او عملونه
روږدي- اموخته او عادت
سوکالي- آسوده ګي
غښتلی- قوي
هوسايي- آرامي

ښوونکي ته لارښووني:

۱. ښوونکی دې متن ولولي او د نشه يي توکو په هکله دې پوره معلومات ورکړي.
۲. د نشه يي توکو زيانونه دې زده کوونکي ته بيان کړي.
۳. د نشه يي توکو په هکله دې د اسلام د مقدس دين په رڼا کې وغږېږي، چې زموږ پاک او سپېڅلي اسلام دا توکي منع کړي، ځکه چې دانسان له پاره تباه کوونکي شيان دي.
۴. ښوونکی دې دا متن د املاء په توګه په زده کوونکو باندې په خپلو کتابچو کې وليکي.

د زده کوونکو فعاليتونه:

۱. زده کوونکي دې متن ولولي او د هغه مطلب دې په ساده وينا بيان کړي.
۲. هغه مواد چې غذايي او روغتيايي خاصيت لري وپېژني، لکه: مېوې، سابه، غوښې او داسې نور شيان.
۳. هغه مواد دې وپېژني، چې نه يوازې غذايي او روغتيايي خاصيت نه لري، بلکې تخريبوونکي او تباه کوونکي دي. لکه: چرس، ترياک، هېروين، شراب او نور.
۴. د نشه يي توکو دکارولو زيانونه دې په خپلو کتابچو کې وليکي او هغه دې په ياد کړي.
۵. په دې وپوهېږي چې په نشو روږدي کسان په کومو ناروغيو اخته کېږي، چې په پای کې يې د مړينې سبب ګرځي.

ارزونه:

۱. آيا زده کوونکو نشه يي مواد او د هغو نومونه وپېژندل؟
۲. زده کوونکي په ټولنه کې د نشه يانو په کړو وړو هم و پوهېدل؟
۳. آيا زده کوونکي د نشه يي موادو د کارولو د زيانونو په هکله څه شی ليکلی شي؟

کورنۍ دنده:

زده کوونکي دې د نشې په باب د خپلو کورنيو له غړو سره خبرې وکړي او بيا دې يوه لنډه مقاله په دې هکله په خپلو کتابچو کې وليکي.

دوه څلوېښتم لوست

په ځمکه کې بدلونونه

موخې:

١. زده کوونکي دې وپوهېږي چې دځمکې پرمخ او منځ کې لوی او واړه بدلونونه هم منځ ته راځي.

٢. زده کوونکي دې په دې پوه شي چې لوی کمرونه ولې ټوټې ټوټې کېږي؟

٣. د متن لوستل او لیکل.

هڅوونکې پوښتنې:

١. آیا تاسې دځمکې د بدلون په هکله څه فکر کولی شئ؟

٢. تاسې په دې برخه کې څه اوریدلي چې دځمکې پرمخ او منځ کې څه بدلون راغلی وي؟

که مورږ وغواړو چې یوه لویه ډبره ماته کړو. نو هغه به په مارتول ماتوو او که بې له مارتول څخه بله لاره هم شته؟ راځئ چې فکر وکړو او پیدا یې کړو چې دا لوی کمرونه څنګه ټوټې ټوټې کېږي؟

تاسې به لیدلي وي، چې د ژمي په موسم کې که له اوبو څخه ډک منګی بهر پاتې شي د یخنۍ له امله ماتېږي. کله چې اوبه یخې شي حجم یې زیاتېږي، په لوښي کې نه ځایېږي، نو ځکه منګی ماتوي. د لویو لویو کمرونو، ماتېدل هم کټ مټ همدغسې دي.

کله چې باران ورېږي. د باران اوبه د تیږو او ډبرو په درزونو او سوریو کې ننه وزي. د سړو په وخت کې دا اوبه کنګل کېږي. د ډبرو د ماتېدو لامل ګرځي، او په دې ترتیب لوی کمرونه ټوټې ټوټې کېږي.

ځینې نورې عملیې هم د کمرونو او ډبرو د ماتېدو سبب ګرځي. ژوندي شیان، لکه دنباتاتو ریښې همدارنګه اوبه او بادونه د غټو او وړو ډبرو د ماتېدو سبب کیدای شي، چې په پای کې له دې ماتو شوو وړو ټوټو څخه ډبره حاصل خیزه خاوره منځ ته راځي، له همدې امله د سیندونو او رودونو ترخنګه ځمکې ډېرې ګټورې وي. په ځمکه کې دا ډول بدلونونه په ډېره اوږده موده کې را منځ ته کېږي.

نوي لغتونه:

ډبره- تیږه
لوښی- ظرف
مارتول- هغه آله ده چې تیږې پرې ماتوي
کنګل - یخ
بهر- د باندې
کمرونه- پاڼونه

ښوونکي ته لارښووني:

۱. ښوونکی دې متن ولولي او د هغه په هکله دې پوره معلومات وړاندې کړي.
۲. له هغو بدلونونو څخه دې هم يادونه وکړي چې د سيلابونو، زلزلو، طوفانونو او نورو پېښو په وسيله منځ ته را غلي وي.
۳. متن دې د املاء په توګه په زده کوونکو باندې ولیکي.
۴. د دغه متن په هم معنا یا مترادفو کلمو باندې دې خبرې وکړي.
لکه: دریابونه، سیندونه، رودونه.
ـ یخ، کنګل.
ـ کمرونه، پاڼونه.
ـ ژوندي، ژوي.

دزده کوونکو فعالیتونه:

۱. زده کوونکي دې متن ولولي او د هغه په مطلب دې خبرې وکړي.
۲. یو یو تن دې لاندېنیو پوښتنو ته ځوابونه ووايي او بیا دې هغه ولیکي.
الف. اوبه چې په منګي کې کنګل شي، بیا څه پېښېږي؟
ب. لوی کمرونه څنګه ټوټه ټوټه کېږي؟
ج. که د ډبرو او لویو تیږو په درزونو کې اوبه لاړې شي، بیا څه کېږي؟
د. د ځمکې په مخ او منځ کې بدلونونه په څومره موده کې منځ ته راځي؟

ارزونه:

۱. آیا زده کوونکي و پوهېدل، چې د ځمکې پرمخ او منځ کې ځینې بدلونونه پېښېږي؟
۲. په دې پوه شول، چې لوی لوی کمرونه څنګه ماتېږي؟
۳. متن لوستلی او مطلب یې په خپلو کتابچو کې لیکلی شي؟

کورنۍ دنده:

زده کوونکي دې متن ولولي، په مطلب دې ځان پوه کړي. بیا دې هغه په یاد زده کړي اوهم دې د متن لنډیز په خپلو کتابچو کې ولیکي.

درې څلوېښتم لوست

فعل د بڼې او شکل له مخې

موخې:

۱. زده کوونکي فعلونه د بڼې او شکل له مخې وپېژني.
۲. د بڼې له مخې د فعلونو د ډولونو پېژندل، په لوستلو او لیکلو کې یې سم کارول.

هڅوونکې پوښتنې:

۱. آیا تاسو فعلونه د بڼې له مخې پېژنئ؟
۲. ستاسو په نظر فعلونه د بڼې او زمانې له مخې سره توپیر لري؟

فعل د بڼې او شکل له مخې:

فعل د کار ولو او ویلو له مخې دا لاندې ډولونه لري:

۱. **د فعل اخباري بڼه:** هغه فعلونه دي چې د کار کول یا کېدل په کې د خبر په ډول وښودل شي، لکه: احمد په آزموینه کې بریالی شو. د آریایانو لومړی ښار بُخدي نومېده. بریالي خط ولیکه.

۲. **د فعل امري بڼه:** هغه فعلونه چې کار په کې د امر او فرمان په توګه وښودل شي.
لکه: دلته راشه! او زما خبره واوره. زما کتاب راوړه! هلکه! ورته ووایه چې اوس مه راځه!

۳. **د فعل احتمالي یا شکي بڼه:** هغه فعلونه چې کار د شک په ډول وښيي، لکه: تا به ډوډۍ خوړلې وي؟ ته به هغه ته ووایې چې راشي؟ ته به زما یو ښه ملګری شې؟ ګوندې سباته باران ووریږي.

۴. **د فعل شرطي بڼه:** هغه فعلونه دي، چې کار له یوه شرط سره وښودل شي.
لکه: که درس ووایې، کامیاب به شې. که وختي له خوبه پاڅېږې، هر کار به دې ترسره شي. که ته راغلې، هغه خامخا وینې.

۵. **د فعل تمنایي بڼه:** هغه فعلونه دي، چې کار په کې د هیلې او غوښتنې په بڼه وښودل شي، لکه: کاشکې ما استاد لیدلی وی. هیله کوم په ټلیفون کې راسره خبرې وکړې. کاشکې مور ټول بریالي شو.

نوي لغتونه:

بڼه- شکل

هیله- امید، غوښتنه
تمنایي- له هیلې سره

احتمالي- له شک سره
بُخدي- د آریایانو په وخت کې د اوسني بلخ لرغونی نوم دی

ښوونکي ته لارښووني:

۱. ښوونکی دې متن ولولي او دهغه په هکله دې ځرګندوني وکړي.
۲. دفعل ډولونه دې د بڼې له مخې په مثالونو کې ځرګند کړي.
۳. د دغو برخو په هکله دې معلومات وړاندې او زده کوونکي دې په خپلو کتابچو کې وليکي.
الف. د فعل اخباري بڼې هغه دي، چې....................................
ب. د فعل احتمالي بڼې هغه دي، چې.........................
ج. د فعل امري بڼې هغه فعل ته وايي: ....
د. د فعل تمنايي بڼې هغو فعلونو ته ....

د زده کوونکو فعاليتونه:

۱. زده کوونکي دې متن ولولي او دفعلونو بڼې دې په مثالونو کې ځرګندې کړي.
۲. زده کوونکي دې دا لاندې جملې د فعلونو په برخه کې وګوري او فعلونه دې دبڼې له مخې وښيي.

الف. ځوانان دې له نشه يي توکو څخه ځان وساتي!
ب. دسګرټو څکول روغتيا ته زيان لري.
ج. که ته پرون راغلی وی، نو دواړو به يو ځای درس ويلی و.
د: کاشکې زما ورور هم دلته وی.
هـ. تا به د احمد شاه بابا له کارنامو څخه يو څه اورېدلي وي؟

د فعل شکي يا احتمالي بڼه ـ امري بڼه ـ خبري بڼه ـ شرطي بڼه ـ اود فعلونو تمنايي بڼه

ارزونه:

۱. آيا زده کوونکي و پوهېدل چې فعلونه د بڼې له مخې کوم دي او څو ډولونه لري؟
۲. آيا زده کوونکي په ليکلو او لوستلو کې فعلونه د بڼې له مخې سم کارولی شي؟

کورنی دنده:

زده کوونکي دې متن ولولي او هغه دې په خپلو کتابچو کې وليکي او بيا دې هغه په ياد زده کړي.

څلورڅلويښتم لوست

کار وکړئ سوال مه کوئ!

موخې:

۱. د کار کولو په ارزښت د زده کوونکو پوهېدل.
۲. زده کوونکي د کار اوبېکارۍ په پايلو باندې وپوهېږي.
۳. زده کوونکي دې وپوهېږي، چې کارکول تر سوال کولو غوره دي.

هڅوونکې پوښتنې:

۱. آيا تاسې له کارکولو سره مينه لرئ؟ کوم ډول کارونه مو خوښېږي؟
۲. تاسو څه فکر کوئ چې کار کول او زيار ښه دی که په سوال سره د يوڅه پيدا کول؟
۳. کار کول سربېره له ګټې څخه زموږ روغتيا ته هم کومه ګټه لري؟

يوه ورځ محمود له خپل پلار سره روان و. يوه هلک سوال ترې وکړ. د محمود پلار ترې تېر شو، خو محمود دوه روپۍ ورکړې. لږ چې مخکې ولاړل. پلار يې ورته وويل: بچيه! خيرات ورکول ډېر ښه کار دی، خو ړندو، ګوډانو، ناروغو او بېوزلو خلکو ته زيات ثواب لري.

زه هره ورځ دغه هلک وينم، چې سوال کوي. په سوال کولو روزي پيدا کول ښه کار نه دی. حضرت رسول اکرم (صلی الله علیه وسلم) داسې لار ښوونه کړې ده: ((خپله روزي د کار او زيار په وسيله وګټئ، سوال مه کوئ.))

له حضرت انس (رضی الله تعالی عنه) څخه روايت دی، چې يو انصاري حضرت محمد (صلی الله علیه وسلم) حضور ته راغی. ويې ويل: ((ای د الله حبيبه! ماته يو څه راکړه.)) رسول الله (صلی الله علیه وسلم) وفرمايل: چې ((په کور کې څه لرې؟)) سوالګر وويل: يوه شړۍ لرم او يوه د لرګي کاسه، چې اوبه په کې څښو. حضرت محمد (صلی الله علیه وسلم) ورته وفرمايل: ((دواړه راوړه!)) هغه دواړه راوړل.

حضرت محمد (صلی الله علیه وسلم) وفرمايل: ((دا دواړه څوک اخلي؟)) يوه سړي وويل زه يې په يوه روپۍ اخلم. د خدای (جل جلاله) پېغمبر صلی الله علیه وسلم بيا وفرمايل: ((څوک يې له دې څخه ګران اخلي؟)) بل سړي وويل زه يې په دوه روپۍ اخلم.

رسول الله (صلی الله علیه وسلم) هغه شيان ورکړل او روپۍ يې انصاري ته ورکړې. ويې ويل: ((چې په يوې روپۍ خوراکي شيان واخله او په بله روپۍ يو تبر واخله او ماته يې راوړه!)) انصاري تبر راوړ او حضرت محمد (صلی الله علیه وسلم) په مبارکو لاسونو په خپله هغه ته لاستى ور واچاوه. بيا يې وفرمايل: چې ځه لرګي وهه او خرڅوه يې. پنځه لس ورځې دې ونه ګورم. انصاري دا کار کاوه. او له پنځه لسو ورځو وروسته حضور ته راغی، چې حال يې ډېر ښه شوی و. حضرت محمد (صلی الله علیه وسلم) وفرمايل: ((دا کار کول تا ته له سوال کولو نه غوره دی، ځکه چې سوال کول به د قيامت په ورځ ستا پرمخ تور ټکی وي.)) (ذغه حديث)

نوي لغتونه:

سپما- ذخیره غوره- بهتر او منل شوی تورتکی- عیب او شرمندګي

ښوونکي ته لارښوونې:

۱. ښوونکی دې متن ولولي او په هغه دې خبرې وکړي.
۲. ښوونکی دې په دې هکله خبرې وکړي، چې کار کول زموږ د بدن غړي ښه په حرکت راولي او زموږ سلامتیـ ته ډېره ګټه رسوي.
۳. ښوونکی دې متن په زده کوونکو باندې د املاء په توګه ولیکي.
۴. ښوونکی دې د کیسې مطلب په لنډه توګه بیان او د حضرت محمد (صلی الله علیه وسلم) لارښوونو ته دې د زده کوونکو پام را واړوي.

د زده کوونکو فعالیتونه:

۱. زده کوونکي دې متن ولولي او د هغه په مطلب دې خبرې وکړي.
۲. زده کوونکي دې د لاندېنیو جملو تش ځایونه د چوکاټ په مناسبو کلمو په خپلو کتابچو کې ډک کړي.

الف. کارکول له .... کولو څخه ډېر بهتر او غوره دي.
ب. کار وکړئ او له چا څخه سوال ....
ج. مسلمانانو ته ښايي.................... وکړي او د خپلو متو په زور ځانته روزي پیدا کړي!
د. خیرات ورکول .... ته ډېر زیات ثواب لري.

ګوډانو، ړندو، ناروغانو، او بیوزلو- سوال، کار- کارکول- مه کوئ

ارزونه:

۱. آیا زده کوونکي متن سم لوستلی شي؟
۲. زده کوونکي وپوهېدل چې کار تر سوال کولو غوره دی؟
۳. زده کوونکي پوه شول چې داسلام ستر لارښوونکي حضرت محمد (صلی الله علیه وسلم) هم د کار کولو په وسیله د روزي پیدا کول ډېر غوره بللي دي؟
۴. زده کوونکي په دې هم و پوهېدل چې کار روغتیا او سلامتیـ ته ډېره ګټه لري؟
۵. زده کوونکي د جملو تش ځایونه په مناسبو کلمو سره ډکولی شي؟

کورنۍ دنده:

زده کوونکي دې د لاندې پوښتنې ځواب په خپلو کتابچو کې ولیکي او هغه دې په یاد وواېي.
زموږ ستر لارښوونکي حضرت محمد (صلی الله علیه وسلم) د کار کولو په هکله څه فرمايلي دي؟

پنځه څلوېښتم لوست

ځيرک سوالګر

موخې:

١. د ټوکې په مفهوم باندې پوهېدل.
٢. زده کوونکي وکولی شي چې ټوکې ووايي.
٣. د متن لوستل اوليکل.

هڅوونکې پوښتنې:

١. د تاسو په فکر سوال کول څه ډول کار دی؟
٢. ولې ټول خلک سوال نه کوي؟

يوه سوالګر چې نه يې غوښتل د سوالګر په څېر معلوم شي يو ماښام د يوه کور په څنګ کې د کور تر کړکۍ لاندې ودرېد. کله چې د کور مېرمن يې په کړکۍ کې وليده، پوښتنه يې ځينې وکړه چې: خورجانې! که يوه ستن ولرې اړتيا ورته لرم رايې کړه!

مېرمنې ورته وويل: ((ستن لرم خو که در وايې چوم در څخه ورکه به شي، ځکه چې تياره ده.)) سوالګر ورته وويل: ((مهرباني وکړه په يوه ټوټه ډوډۍ کې يې وټومبه را وايې چوه او زه به يې په دې توګه واخلم.))

نوي لغتونه:

سوالګر- سوال کوونکي	ټومبل- په يوه شي کې ټينګول
ځني- له هغه څخه	

ښوونکي ته لارښوونې:

۱. ښوونکی دې ټوکه ولولي او د هغې په مطلب دې خبرې وکړي.
۲. ښوونکی دې د زده کوونکو پام دې خبرې ته را واړوي چې سوال کول ښه کار نه دی، ځکه سوالګر شرمېده چې ستن یې پلمه کړه.
۳. ښوونکی دې دا کلمې پر تخته ولیکي او له زده کوونکو څخه دې وغواړي چې یوه یوه مناسبه جمله ورته جوړه کړي.

الف. اړتیا ب. غوښتل ج. مېرمن هـ. ماښام و. مهرباني

د زده کوونکو فعالیتونه:

۱. زده کوونکي دې ټوکه ولولي او هغه دې په تمثیلي توګه اجراء کړي.
۲. زده کوونکي دې د غو لاندې پوښتنو ته ځواب ور کړي:

الف. سوالګر ستني ته اړتیا درلوده؟
ب. آیا سوالګر په ماښام کې ستني ته اړتیا درلوده؟
ج. سوالګر ولې غوښتل، چې سوالګر معلوم نه شي او ډوډۍ هم لاسته راوړي؟

ارزونه:

۱. زده کوونکي وپوهېدل، چې سوال کول دهر چا له پاره ښه کار نه دی؟
۲. زده کوونکي کومه بله ټوکه د نورو زده کوونکو په مخ کې ویلی شي؟
۳. آیا زده کوونکي متن لوستلی او لیکلی شي؟

کورنۍ دنده:

زده کوونکي دې دا ټوکه په یاد زده کړي او په خپلو کتابچو کې دې په ښکلي خط سره ولیکي.

بشردوستي

موخې:

١. د بشر دوستۍ په معنا او مفهوم باندې پوهېدل.

٢. په زده کوونکو کې دبشر دوستۍ د حس روزنه او پیاوړتوب.

٣. د متن لوستل او لیکل.

هڅوونکې پوښتنې:

١. ولې موږ ته لازمه ده، چې دبشر دوستۍ په راز وپوهېږو؟

٢. ستاسو په فکر ویلی شئ، چې بشر دوستي په ټولنه کې څه ارزښت لري؟

څرګنده ده، چې انسان په ټولنه کې یو زیار کښ موجود دی او د بشري ستونزو د لېرې کولو له پاره د نه هېرېدونکو خدمتونو ویاړ لري. نو باید د ژوند په ټولو چارو کې له یوبل سره مرسته، همکاري او دستونزو په وخت کې خواخوږي ولري.

څنګه چې موږ انسانان یو نوښایي، چې له انسانانوسره مینه او محبت خپله بشري فریضه وبولو او په دې عمل وکړو، چې هرانسان دعزت او درناوي وړ دی.

په خپلو کړو وړو کې له خوږواومناسبو ویناوو څخه کار واخلو. له بلې خوا د خپل بشری توان سره سم له هر انسان سره په زړه پورې او لازمې مرستې وکړو، ځکه چې دا د انسانیت تر ټولو غوره مقام دی.

انسان ته ښایي یوازې د خپلې سوکالۍ او نیکمرغۍ په فکر کې نه وي، بلکې په نورو هم دا پیرزوینه ولري.

وګورئ رحمان بابا دبشر دوستۍ دا لوړ احساس په څومره خوږوالي سره په دې بیت کې ځای کړی دی:

هغه زړه به له طوفانه په امان وي
چې کښتۍ غوندې د خلکو باربردار شي

نوي لغتونه:

پیاوړی-	غښتلی	تولنیز-	اجتماعي
چاپېريال-	محیط	ستونزې-	کړاوونه
خواخوږي-	همدردي	درناوی-	درنښت
پېرزو-	لورینه	غوره-	په زړه پورې

ښوونکي ته لارښووني:

۱. ښوونکی دې متن ولولي او په دې برخه کې دې معلومات وړاندې کړي.

۲. متن دې په زده کوونکو باندې د املاء په توګه ولیکي.

۳. د رحمان بابا بیت دې معنا او دهغه په هکله دې څرګندوني وکړي.

د زده کوونکو فعالیتونه:

۱. زده کوونکي دې متن ولولي او په مطلب دې خبرې وکړاي.

۲. په خپلو کړو وړو کې بشر دوستي څه ډول ښودلی شي؟

۳. لاندې جملې دې د چوکاټ په مناسبو کلمو سره په خپلو کتابچو کې بشپړې کړي.

الف. انسانان د ژوند په ټولو چارو کې له یو بل سره .... ولري.

ب. په خپلو خبرو اترو کې له .... څخه کار واخلو.

ج. هغه زړه به له .... په امان وي.

د. چې کښتۍ غوندې د .... باربردار شي.

ښوالفاظو،	خلکو،	طوفانه،	خواخوږي

ارزونه:

۱. زده کوونکي متن لوستلی شي؟

۲. دمتن په مطلب پوه شوي او دبشر دوستۍ په هکله خبرې کولی شي؟

۳. د بشر دوستۍ په هکله یوه لنډه مقاله لیکلی شي؟

کورنۍ دنده:

زده کوونکي دې د مرسته، خواخوږي، درناوي او بشر دوستۍ کلمې په مناسبو جملو کې راوړي او په خپلو کتابچو کې دې ولیکي.

اووه څلوېښتم لوست

د وطن ترانه

موخې:

۱. زده کوونکي د هېواد په ارزښت وپوهېږي او په راتلونکي مهال کې د زړه له کومې خپل هېواد ته خدمت وکړي.

۲. دلاندې شعر سم لوستل او په معنا يې پوهېدل.

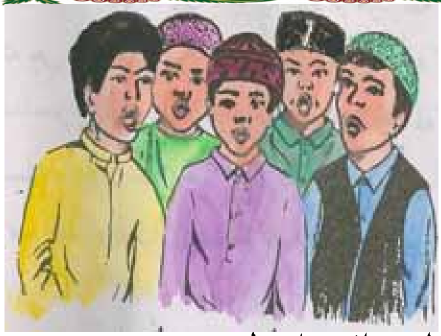

هڅوونکي فعاليتونه:

۱. ستاسو په فکر وطن څه معنا او مفهوم لري؟

۲. ولې په هر چا باندې خپل وطن ګران دی؟

۳. موږ ولې بايي خپل وطن وساتو؟

دا وطـن ودان وطــن　　　دا د لــوی افــغــان وطــن

داپــرموږه ګــران وطــن

خـاوره دغـېرت ده زلزلـې لـري طـوفان لـري

غـرونـو کـې بـازان لــري

شــور يــې پـه سيندونوکـې　　　تـا و يـې لـويـو غـرونوکې

مـينـه يې پـه زړونوکـې

خيـژي له سينې، دهر افغـان ولـولـې لـري

بـــلـــې يـــې لمبې لـري

اوسـي افــغـانـان په کې　　　نــسل اتــلان پــه کــې

واړه سـربـازان پـه کــې

ځــاري يــې د غــرو او ځـت سرونـه لـه آسـمـان سـره

نــنـګ او لـه ايـمـان سـره

سليمان لايق

نوي لغتونه:

ولولې- شور او غوغا

بازان- ګوربت

اتلان- قهرمانان

ټاټوبی- وطن يا د اوسيدو ځای

سربازان- سربښندونکي

ځاري- ځارنه يې کوي، يا ساتنه يې کوي

ښوونکي ته لارښوونې:

۱. ښوونکی دې د وطن ترانه په مناسب وزن سره ولولي او بیا دې معنا کړي.
۲. د وطن د مینې په هکله دې خبرې وکړي.
۳. د نورو خبرو په ترڅ کې دې متل ته اشاره وکړي او د هغه په هکله دې څرګندونې وکړي!
«هر چاته خپل وطن کشمیر دی»
۴. دا شعر دې په زده کوونکو باندې د املاء په توګه ولیکي.
۵. دا شعر دې په زده کوونکو په یاد زده کړي.

دزده کوونکو فعالیتونه:

۱. زده کوونکي دې ترانه په ډله ییزه توګه په لوړ آواز ولولي!
۲. د دې ترانې هم وزنه کلمې دې پیدا او په خپلو کتابچو کې دې ولیکي!
۳. د ترانې مطلب دې په نثر ولیکي!
۴. د وطن دوستۍ مینه دې د احمد شاه بابا په اشعارو کې وګوري. هغه دې په کتابچو کې ولیکي او له یاده دې زده کړي.

که هرڅو مې د دنیا ملکونه ډېر شي
زما به هېرنه شي دا ستا ښکلي باغونه
احمد شاه به دغه ستا قدر هېر نه کا
که ونیسي د تمام جهان ملکونه

ارزونه:

۱. آیا زده کوونکي د وطن ترانه په ډله ییزه توګه له یاده ویلی شي؟
۲. آیا زده کوونکي د وطن دوستۍ په مطلب و پوهېدل؟
۳. زده کوونکي د لوست کلمو ته جملې جوړولی شي؟
لکه: (ملکونه، باران، سیندونه، تاو، لمبې)

کورنۍ دنده:

زده کوونکي دې د وطن په هکله یوه ښه مقاله په خپلو کتابچو کې ولیکي او بیا دې خپلو ټولګیوالو ته ولولي.

د پوهنې ترانه

پوهنه ده رڼا   وطن ته موښکلا
کتاب او قلم   زموږه رهنما

پوهنه ده رڼا، وطن ته موښکلا
کتاب او قلم زموږه رهنما

وطن زما يې ځان   له تانه شم قربان
ته وينه د افغان   ته لوړپه ټول جهان

پوهنه ده رڼا، وطن ته موښکلا
کتاب او قلم زموږه رهنما

آباد اوسې آباد   وطنه ته شې ښاد
موږ سربندو په تا   او ساتو دې آزاد

پوهنه ده رڼا، وطن ته موښکلا
کتاب او قلم زموږه رهنما

ته کور يې هم مو ګور   ته پلار يې هم مو مور
ته زړه يې د آسيا   او زما د سترګو تور

پوهنه ده رڼا، وطن ته موښکلا
کتاب او قلم زموږه رهنما

ته ننګ يې دآريا   او تاج يې د يما
ځاريږمه له تا   افغانستان زما

پوهنه ده رڼا، وطن ته موښکلا
کتاب او قلم زموږه رهنما

محمد مُعين مرستيال

خرنگه چې درسي کتابونه د پوهنې وزارت پورې اړه لري. په بازار کې یې پیرودل او پلورل په کلکه منعــه دی. له سر غړونکو سره به یې قانوني چلند وشي.

کمپوز او ډیزاین:
نصرالدين (ناصر)، حميد الله (غفاري) او خليل الله (حميدي)

د کتاب د استهلاک دوره (۳) کاله.